

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**TRESTNÁ ČINNOST PÁCHANÁ NA NEZLETILÝCH
JAKO SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝ JEV**

Autor práce: Eliška Šíslová

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: JUDr. František Skabalík

Katedra: VŠERS

2019

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce JUDr. Františku Skabalíkovi, za cenné rady, připomínky a metodické vedení bakalářské práce. Dále velmi děkuji za významnou pomoc a ochotu při zpracování praktické části práce Bc. Nikole Markové a Mgr. Markétě Skálové z Diecézní charity v Českých Budějovicích.

ABSTRAKT

ŠÍSLOVÁ, E. *Trestná činnost páchaná na nezletilých jako sociálně patologický jev : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2019.
Vedoucí bakalářské práce : JUDr. František Skabalík

Klíčová slova: trestná činnost, dítě, nezletilý, týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání.

Bakalářská práce se zabývá problematikou trestné činnosti páchané na nezletilých a uvádí výčet a charakteristiku vybraných dílčích trestných činností páchaných na nezletilých. Charakterizuje základní pojmy, které jsou důležité pro danou tematiku a kategorizuje je.

Dále je v praktické části bakalářské práce provedeno mapování situace v praxi z pohledu organizace zabývající se otázkou násilí a domácího násilí jak na dětech, tak na dospělých, formou řízeného rozhovoru. V další části jsou zaznamenány a vyhodnoceny počty vybraných trestných činů za dané období 2016-2018 celkově v České republice a Jihočeském kraji.

ABSTRACT

ŠÍSLOVÁ, E. *Crimes committed at The Underage as a Socially Pathological Phenomenon* : Bachelor thesis. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2019. Supervisor : JUDr. František Skabalík

Key words: crime, child, minor, abuse, sexual abuse, neglect of care

The bachelor thesis deals with the issue of crimes committed against under-age kids and lists characteristics of selected partial crimes committed against minors. It characterizes the basic concepts that are important for a given topic and categorizes them.

Furthermore, mapping the situation in practice from the perspective of the organization dealing with the issue of violence and domestic violence both on children and adults, in the form of controlled interview, is done in the practical part of the thesis. In the next section the numbers of selected crimes for the period 2016-2018 in the Czech Republic and South Bohemia is recorded and evaluated.

Obsah

Úvod.....	8
Cíl a metodika bakalářské práce.....	9
2 Definice pojmů.....	10
2.1 Kriminologie.....	10
2.2 Právní a trestně právní ochrana	10
2.2.1 Trestně právní ochrana	10
2.2.2 Právní ochrana mládeže	12
2.3 Etiologie kriminality páchané na mládeži	13
2.4 Sociálně patologický jev	14
2.5 Rodičovská odpovědnost.....	14
2.6 Výklad základních právních pojmů týkajících se mládeže	16
2.6.1 Trestní odpovědnost a rozumová odpovědnost.....	17
3 Postavení dítěte ve společnosti.....	19
3.1 Prvotní postavení dítěte ve společnosti	19
3.2 Vývoj právní ochrany dětí u nás.....	20
3.3 Ochrana dětí – ústavní a mezinárodní	21
3.3.1 Ústavní ochrana dětí.....	21
3.3.2 Mezinárodní zákony na ochranu dětí	22
4 Týrané dítě a pachatel	24
4.1 Syndrom týraného zneužívaného a zanedbávaného dítěte	24
4.2 Syndrom CSA.....	25
4.3 Dítě jako oběť	25
4.4 Pachatel.....	26
4.5 Kategorie pachatelů ohrožujících nezletilé.....	27
4.5.1 Pedofilní pachatelé	29
5 Možnosti odhalování případů dětí týraných,	31

5.1	Odhalování případů ohrožených dětí pracovníky škol a školských zařízení.....	31
5.2	Odhalování případů ohrožených dětí lékaři a dalšími	32
6	Trestné činy	34
6.1	Tělesné týrání aktivní formou.....	34
6.1.1	Tělesná poranění	34
6.1.2	Otevřená poranění	34
6.1.3	Mnohočetná zranění	35
6.1.4	Zanedbávání péče	35
6.2	Psychické týrání.....	36
6.2.1	Šikana	36
6.3	Sexuální násilí.....	37
6.3.1	Prostituce u nezletilých	39
6.3.2	Sexuální vykořisťování nezletilých a sexuální turistika.....	41
6.4	Opuštění dítěte nebo svěřené osoby	43
6.5	Únos dítěte a osoby stížená duševní poruchou	45
6.6	Zanedbání povinné výživy.....	46
6.7	Ohrožení výchovy dítěte.....	47
6.8	Podání alkoholu mladistvému	49
6.9	Vražda novorozence matkou	51
	Praktická část.....	52
	Stanovení hypotéz	52
	Statistické údaje vybraných trestných činů	66
	Závěr.....	75
	Seznam použitých zdrojů	76
	Seznam tabulek a grafů	79
	Seznam zkratk	80

Úvod

Trestná činnost páchaná na nezletilých je v dnešní době velkým společenským problémem, kterému je potřeba věnovat velkou dávku pozornosti. Tato problematika byla vybrána kvůli své dlouhodobé existenci a obtížnosti vyřešit ji. Problémů, které se týkají mládeže, je vskutku nespočet a svůj původ mají v různých oblastech. Jako nejčastější problém se ukazuje týrání a zneužívání nezletilých v rodinných poměrech a zneužívání za účelem komerční sexuality.

Týrání lidí obecně, především pak nezletilých osob je mimořádně závažné, jelikož jim přináší psychické obtíže, jak v období týrání, tak i do budoucna, a naše budoucí společnost bude tvořena právě jimi. Současné děti jsou budoucnost, a proto by se měla dnešní společnost snažit o co nejlepší řešení aktuálních sociálních problémů, které by mohly v budoucnosti přerůst v další a roztočit tím tak nekonečný koloběh, ze kterého se jen stěží bude hledat cesta ven. Obecné povědomí o problematice je tudíž velmi důležité a je základem bezpečnosti státu, ve kterém žijeme a žít budeme.

Trestná činnost páchaná na nezletilých je dle názoru autora pojem, o jehož existenci je ve společnosti jisté povědomí, ale ne dostačující. Společnost a náhled společnosti na děti se v průběhu let a staletí změnil, avšak neustále jsou zde případy zanedbávaných či týraných dětí, které nemusejí být na první pohled patrné, a proto se snadno přehlédnou nebo podcení. Mohou se přímo v našem okolí pohybovat i osoby pro děti nebezpečné, na které je třeba poukázat a děti na takovéto situace důkladně připravit. To by měl být jeden z hlavních úkolů především rodiny, školy, policie a jiných výchovných organizací.

Cíl a metodika bakalářské práce

Ke zpracování bakalářské práce budou využity především znalosti ze studia odborné literatury a poznatky autorů odborných článků a publikací. Bude zde definovány pojmy dle zákona, které jsou klíčové k nastínění problematiky a dále členění jednotlivých problematik.

Na začátek bude čtenář seznámen s historií problematiky trestné činnosti páchané na dětech a nezletilých a s jejich sociálním vývojem v minulosti. Další částí bakalářské práce bude upřesnění a definování sociálně-právní ochrany dětí zajišťující jejich ochranu, popis pachatelů, příznaky a důvody vedoucí k tomuto druhu trestné činnosti, dále typologie obětí a v neposlední řadě též samotné trestné činy páchané na nezletilých.

V praktické části bude proveden řízený rozhovor za pomoci pracovníků z Diecézní charity v Českých Budějovicích za účelem praktického ověření a rozšíření poznatků nabytých v teoretické části práce.

Hlavním cílem této bakalářské práce je analýza druhů trestných činů páchaných na nezletilých a jejich četnost. Vedlejším cílem je zhodnotit ochranu obětí a navrhnout případná preventivní opatření.

1 Definice pojmů

Kapitola se zaměřuje na definování základních pojmů jako jsou obecné ustanovení o rodině a dětech, rodičovská odpovědnost, zletilost, nezletilý, dítě, pachatel, což budou stěžejní pojmy celé práce. Definování těchto pojmů je pro práci důležité, aby bylo zabráněno budoucím případným nesrovnalostem, jelikož každý termín je možno vyložit jinak.

1.1 Kriminologie

Jedná se o samostatně stojící vědní disciplínu zabývající se výzkumem zločinnosti, etiologie, fenomenologie, příčin, pachatele, viktimologie, souvislostí mezi obětí a pachatelem a rovněž kontrolou zločinnosti. Jako samostatná vědní disciplína je považována z důvodu vlastní terminologie, vlastních výzkumných postupů a vlastního teoretického systému. Jedná se o multidisciplinární nauku, která přebírá, zhodnocuje, srovnává a propojuje poznatky z jiných oborů. Poznatky z oboru sociologického, psychologického, psychiatrického pedagogického, trestně právního jsou zde ve vzájemné interakci. Dále se jedná o disciplínu nazvanou jako interdisciplinární, empirickou a teoretickou.

Jako zločinnost či kriminalita je popsán v nejobecnějším měřítku každý sociálně patologický jev, rovněž v pojetí jednání jako trestný čin a jednání deviantní. Jako nejširší pojem popisující kriminalitu je pojem protispolečenské jednání, který se sestává z pojmů kriminalita, delikvence a negativní jevy ve společnosti.¹

1.2 Právní a trestně právní ochrana

1.2.1 Trestně právní ochrana²

Trestně právní ochrana dětí je uvedena v novém trestním zákoníku především ve III. hlavě a je nazvána „*Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*“. Tato hlava se dotýká veškeré sexuální trestné činnosti, kterém společnost věnuje zvýšenou pozornost a je to pro ni téma nadmíru citlivé. Do této hlavy jsou začleněny trestné činy proti lidské důstojnosti v oblasti sexuality. Jsou postiženy případy, které stojí v opozici mravnostním

¹ SVATOŠ, R., *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8. s. 10-15

² SVATOŠ, R., *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8. s. 150-151

názorům společnosti. Jsou zde dále uvedeny činy proti svobodné volbě o pohlavních vztazích, klidnému vývoji dítěte jak mravního, tak tělesného, který by mohl být ohrožen brzkým pohlavním stykem či jiným negativním chováním, dále zásady zakazující soulož mezi příbuzenstvem. Trestná činnost obchodu s lidmi za účelem pohlavního styku byla vložena do skutkové podstaty do hlavy II.

V další IV. hlavě „*Trestné činy proti rodině a dětem*“, což je rovněž stanoveno v základních mezinárodních dokumentech a úmluvách, hlavně pak v článku 16 Všeobecné deklarace lidských práv, dále článku 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, dále v článku 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod. Mezi další mezinárodní neméně významné smlouvy, řešící ochranu rodiny a mládeže, se řadí i Mezinárodní smlouva o odstranění všech forem diskriminace žen.

Ve vztahu k tématu práce lze jako trestné činy páchané na nezletilých jmenovat:³

- Ochrana před neplněním povinností rodiče
 - opuštění dítěte či svěřené osoby § 195 TZk,
 - zanedbání povinné výživy § 196 TZk.
- Ochrana před agresivním chováním
 - týrání svěřené osoby § 198 TZk,
 - týrání osoby žijící ve společné domácnosti § 199 TZk,
 - únos dítěte a osoby postižené duševní poruchou § 200 TZk,
 - vražda § 140 TZk,
 - zabití § 141 TZk,
 - vražda novorozeného dítěte matkou § 142 TZk.
- Ochrana před obchodováním
 - svěření dítěte do moci jiného § 169 TZk.
- Ochrana proti ohrožení mravní výchovy
 - ohrožení výchovy dítěte § 201 TZk,
 - svádění k pohlavnímu styku § 202 TZk.
- Ochrana mravnosti a zdravého sexuálního vývoje
 - znásilnění § 185 odst. 2 písm. b/, odst. 3 písm. a/ TZk,
 - sexuální útlak § 186/3 písm. a/ TZk,

³ SVATOŠ, R., *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8. s. 150

- pohlavní zneužití § 187 TZk,
 - soulož mezi příbuznými § 188 TZk,
 - kuplířství § 189 TZk,
 - prostituce ohrožující mravnostní vývoj dítěte § 190 TZk,
 - šíření pornografie § 191/2 písm. a/ TZk,
 - výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií § 192 TZk,
 - zneužití dítěte k výrobě pornografie § 193 TZk.
- Ochrana před zneužíváním látek
- podání alkoholu dítěti § 204 TZk,
 - šíření toxikomanie § 287 TZk,
 - výroba a jiné nakládání s látkami s hormonálním účinkem § 288 TZk.

1.2.2 Právní ochrana mládeže⁴

Roku 1989 byla v New Yorku v rámci OSN přijata Úmluva o právech dítěte, která je platná pro Českou republiku od roku 1991, ve které je ve středu zájmu Rady Evropy především syndrom tzv. týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Zde jsou práva dětí členěna do 4 oblastí:

- právo na přežití,
- právo na rozvoj,
- právo na ochranu,
- právo na participaci.

Dále zdravotnická komise Rady Evropy pro tuto problematiku přijala r. 1992 členění na:

- tělesné týraní,
- pohlavní zneužívání,
- psychické týraní,
- zanedbávání,
- podávání alkoholu, drog a léků,
- systémové týraní.

⁴ SVATOŠ. R, *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8. s. 151-152

1.3 Etiologie kriminality páchané na mládeži ⁵

Jako příčiny kriminality na mládeži jsou nejčastěji uváděny tři hlavní skupiny faktorů.

Faktory vyskytující se ve společnosti závisí na:

- práci orgánů činných v trestním řízení a práci dalších institucí,
- kultuře a struktuře společnosti,
- demografických podmínkách,
- kriminalitě,
- legislativě.

Faktory vyskytující se v rodině se odvíjející od:

- alkoholové a nealkoholové toxikomanie členů dané rodiny,
- počtu členů dané rodiny a vztazích mezi nimi,
- ekonomických možností rodiny,
- nezaměstnanosti v rodině.

Faktory vycházející ze samotného jedince:

- psychika jedince,
- neurotičtí jedinci,
- sexuální deviace,
- fyzické poruchy,
- psychotici.

⁵ SVATOŠ. R., *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8. s. 154

1.4 Sociálně patologický jev⁶

Sociální patologií jsou vymezeny pojmy, které jsou společností chápány jako nežádoucí a škodlivé z důvodu narušování sociálních, morálních a právnických norem. Sociální patologie věnuje svou pozornost lidem, kteří svým společensky nežádoucím chováním narušují zákony společnosti. Pod sociálně patologické jevy lze zařadit obecně chování jedinců, pro které je typická ignorace a nedodržování sociálních norem, zákonů a hodnot společnosti. Dále lze pod pojem sociálně patologických jevů zařadit i takové chování, jehož důsledkem je poškozování zdraví osob, prostředí a také poruchy a deformace individuální, skupinové a celospolečenské. Jako konkrétní příklady sociálně patologických jevů je možno uvést:

- závislosti v podobě alkoholismu, užívání drog, hráčství,
- náboženský fanatismus,
- virtuální drogy v podobě závislosti na internetu, hrách,
- workoholismus,
- vandalismus, delikvence,
- krádeže, vraždy, znásilnění,
- sexuální odchylky – pedofilie, nekrofilie, zoofilie,
- záškoláctví, lhaní,
- prostituce,
- týrání, zanedbávání, zneužívání,
- narušené chování v důsledku psychických poruch,
- syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
- sekty, náboženská hnutí,
- sebevražedné tendence.

1.5 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost je uložena a vzniká narozením dítěte, jde-li o vztah, který vznikl osvojením, rodičovská odpovědnost osvojitele vzniká právní mocí rozhodnutí soudu o osvojení. Oba dva rodiče nejsou povinni ji vykonávat dohromady, ale ve vzájemné interakci. Pro rodičovskou odpovědnost není důležité, zda jsou rodiče manžely nebo ne.

⁶ *Sociálně patologické jevy* [online]. [cit. 2019-11-03]. Dostupné z WWW: <<https://studijni-svet.cz/socialne-patologicke-jevy>>

Rodičovskou odpovědnost pozbývá rodič, který byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je omezen v této způsobilosti.⁷

§865 (1): *„Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.“*

§865 (2): *„Rozhodne-li soud o omezení svéprávnosti rodiče, rozhodne zároveň o jeho rodičovské odpovědnosti.“*

§ 866: *„Pro rozhodnutí soudu, které se týká rozsahu rodičovské odpovědnosti nebo způsobu či rozsahu, v jakém ji rodiče mají vykonávat, jsou určující zájmy dítěte.“*

§ 867 (1): *„Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit.“*

§ 867 (2): *„Není-li podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor nebo není-li schopno tento názor sdělit, soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte; o dítěti starším dvanácti let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost.“*

§ 870: *„Nevykonává-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou odpovědnost omezí, nebo omezí její výkon, a zároveň stanoví rozsah tohoto omezení.“*

§ 871 (1): *„Zneužívá-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon, anebo svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon závažným způsobem zanedbává, soud jej jeho rodičovské odpovědnosti zbaví.“*

§ 871 (2): *„Spáchal-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin, nebo použil-li rodič své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestného činu, nebo spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestného činu spáchaného*

⁷ HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ SLADKÁ, J. *Zákon o rodině : komentář a předpisy související*. Praha : Linde, 2007. s. 101.

*jeho dítětem, soud zvlášť posoudí, nejsou-li tu důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti.*⁸

1.6 Výklad základních právních pojmů týkajících se mládeže⁹

- Zákon o soudnictví ve věcech mládeže:
 - Do pojmu mládež jsou zahrnuty pojmy děti a mladiství.
 - Dítětem se rozumí ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil 15. rok věku.
 - Mladistvým se rozumí osoba, která v době spáchání provinění dovršila 15 let a nepřekročila věk 18 let.
- Trestní zákoník:

Pojem dítěte je definován: § 126: *„Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*¹⁰

Trestní odpovědnost mladistvých osob a jejich sankce jsou upravené zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, postupuje se podle trestního zákoníku.

Pojem dítě je různě vymezen, a to podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, kde je osoba dítěte definována do 15 let věku. Naopak podle trestního zákoníku je osoba dítěte považována do 18 let věku, není-li stanoveno jinak, jako například u trestného činu vraždy, kde je věková hranice opět posunuta na 15 let.

Definice zletilosti podle občanského zákoníku § 30, odstavec 1, 2: *„Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku. Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabyvá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství.*

⁸ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., Trestní zákoník (obecná část). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 33, s. 1120 - 1121. Dostupné z WWW: <aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>.

⁹ SVATOŠ. R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. ISBN 978-80-86708-21-8. s. 137-138

¹⁰ *Zákony II : sborník úplných znění zákonů správního, trestního práva a právní pomoci a souvisejících předpisů platných k 1.1.2017* Český Těšín: Poradce, 2017. s. 26. ISSN 1802-8276.

*Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.*¹¹

Nezletilý podle občanského zákoníku § 31: „*Má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.*“¹²

Členění z kriminologického hlediska:

- 0–6 let – předškolní věk
- 7–11 let – mladší školní věk
- 12–14 let – starší školní věk
- 0–14 let – nezletilí
- 15–17 let – mladiství
- 18 let – věk blízký věku mladistvému
- 18–23 let – mladý dospělý

1.6.1 Trestní odpovědnost a rozumová odpovědnost

Trestní odpovědnost na našem území je ustanovena od 15 let věku, ačkoli jsou snahy o snížení hranice trestní odpovědnosti.¹³ U mladistvých se jejich trestné činy označují jako provinění, a aby bylo možno mladistvého za jeho provinění stíhat, popřípadě odsoudit, je nezbytné, aby bylo prokázáno, že míra závažnosti jeho provinění je větší než malá. U mladistvých, až do dovršení osmnácti let, je dále nutno, aby měli obhájce. Provinění je obsahově totožné s tím, co je považováno za trestný čin.¹⁴ Za spáchání provinění je mladistvý odpovědný tehdy, pokud míra jeho rozumové a mravnostní vyspělosti dosahuje takové míry, aby si byl schopen uvědomovat protiprávnost svého jednání, nebo jej ovládat. „*Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně*

¹¹ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (obecná část). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2012, částka 33, s. 1029. Dostupné z WWW: <aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>.

¹² ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (obecná část). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2012, částka 33, s. 1029. Dostupné z WWW: <aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>.

¹³ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-389-6. s. 223

¹⁴ *Trestní řízení ve věcech mladistvých* [online]. [cit. 2019-14-03].

Dostupné z WWW: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>

odpovědný. Dopustí-li se takovýto mladistvý činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít vedle ochranných opatření obdobně postupů a opatření uplatňovaných u dětí mladších patnácti let."¹⁵

Trestně stíhaná může být ta osoba, která splňuje znaky stanovené trestním zákonem, a to znaky skutkové podstaty trestného činu, zákonem stanovený věk pro trestní odpovědnost a přičetnost. Otázka posuzování přičetnosti, přesněji nepřičetnosti, je dle trestního zákona definována § 26: „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ Do psychologického aspektu nepřičetnosti se zařazuje schopnost ovládací a rozpoznávací, k naplnění nepřičetnosti postačí, pokud alespoň jedna z nich bude chybět. U dospělých pachatelů hovoříme o absolutní trestní odpovědnosti, kdežto mladiství pachatelé podléhají kromě ustanovení trestní odpovědnosti zákona o nepřičetnosti zvláštnímu režimu, tedy relativní trestní odpovědnosti, při níž je trestní odpovědnost podmíněna ještě rozumovou a mravnostní vyspělostí. Relativní trestní odpovědnost je definována ustanovením zákona o soudnictví ve věcech mládeže § 5: „*Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“

Tedy u dospělého pachatele je nutné, aby byla z obecných podmínek splněna mimo věku pouze podmínka přičetnosti. U mladistvého pachatele, který dovršil 15 let věku, avšak nepřekročil 18. rok věku, přistupuje k těmto dvěma podmínkám ještě podmínka třetí: tzv. rozumová a mravní vyspělost. Hranice, od které považujeme osobu za trestně odpovědnou tak není u mladistvých určena pouze věkem, tedy dovršením patnácti let tzv. absolutní trestní odpovědnost, ale také další podmínkou, jejíž naplnění se může u různých mladistvých pachatelů různě lišit v čase tedy tzv. relativní trestní odpovědnost. Pokud jsou v případě mladistvého splněny všechny tyto podmínky, mohl mladiství spáchat provinění.¹⁶

¹⁵ *Mladistvé pachatele trestá soud mírněji* [online]. [cit. 2019-14-03].

Dostupné z WWW: <<https://www.pravnilinka.cz/mladistve-pachatele-tresta-soud-mirneji>>

¹⁶ *Trestní odpovědnost v závislosti na nepřičetnosti* [online]. České Budějovice, 2017 [cit. 2019-14-03].

Dostupné z WWW: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-v-zavislosti-na-nepricetnost>>.

2 Postavení dítěte ve společnosti

2.1 Prvotní postavení dítěte ve společnosti

Násilí na dětech je problémem dlouhodobým, taktéž jako vývoj jejich postavení ve společnosti. Ne vždy byly děti hájeny zákony a dbalo se na jejich ochranu. Již u přírodních národů se násilí objevovalo a děti tak často byly zabíjeny a používány jako oběti pro bohy. Dále například v období antiky byly považovány za bezprávný subjekt. Odtud taktéž pochází přirovnání „spartánská výchova,“ což se dnes vysvětluje jako velmi tvrdý přístup k dítěti, tedy, že ve Spartě byly nemocné, nechtěné, slabé děti usmrcovány shozením ze skály Tayget do propasti.

V období starověkého Říma byly děti podřízeny nadvládě svých otců, který rozhodoval i o jejich životě, přijmutí do rodiny a taktéž jejich prodeji. S příchodem ediktu milánského, který přinesl křesťanství jako státní náboženství, skončilo i zmíněné právo otců, které se nazývalo *patria potestas*.

V další etapě historie se začaly objevovat takzvané dětské útulky, které byly zřizovány v kláštrech. Jejich hlavním úkolem však nebylo zachraňovat nechtěné děti před smrtí, ale sloužily především jako očista rodičů od hříchu, kterého by se dopustili, kdyby nechtěné dítě zabili. S tím bylo taktéž spojeno, že se začala objevovat takzvaná torna, která sloužila pro odkládání dětí a pro zajištění anonymity odkládajících osob. Tehdejší torna, které bylo zabudováno do vrat nebo zdí nalezinců, by bylo možno přirovnat k nynějšímu baby boxu.

Po období, ve kterém byly děti nemilosrdně zabíjeny, přišlo v jistém směru pro děti a pro rodinu obecně, období pozitivnější, jelikož se změnil náhled na děti, a i zabezpečení rodin. Na druhou stranu docházelo k častějšímu početí nemanželských dětí, tudíž docházelo k masivnějšímu odkládání dětí do útulků, což mělo za důsledek zřízení vícero nalezinců.

S příchodem průmyslové revoluce došlo k rozvoji dětské práce a zneužívání dětí za účelem pracovního nasazení v továrnách a v dolech, kde byly špatné podmínky, a proto byly ustanoveny zákony regulující a omezující dětskou práci v dolech, a taktéž byly stanoveny časové limity pro práci. V druhé polovině 19. století se děti dočkaly osvobození od práce, a práce dětí do 15 let věku byla zakázána.¹⁷ Na počátku 20. století došlo k dalšímu

¹⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. s. 5. ISBN 978-80-86991-27-6

zvýšení zájmu o děti, ale k prosazení dalších práv a zájmů došlo až po první světové válce v návaznosti na hnutí práv žen v Evropě.¹⁸

2.2 Vývoj právní ochrany dětí u nás

Na našem území došlo taktéž v druhé polovině 19. století k úpravám zákonů. Byl vydán říšský zákon domovský číslo 105, na nějž později navazoval zemský zákon chudinský, kterým byla založena veřejná správa ve prospěch sociálně potřebných osob a sociálně-právní ochrana dětí na našem území. Péče o chudé, léčba v nemocnicích, umístování dětí do pěstounské péče, umístování dětí do útulků, azylů, sirotčinců, péče o chudé děti, péče o zanedbané děti v nápravných zařízeních, to vše bylo zahrnuto v těchto právních úpravách, a taktéž i povinnost pro každou obec postarat se o všechny své obyvatele. Tato povinnost však vedla v neprospěch mnoha obcí, jelikož péče o své chudé obyvatele byla pro ně neúnosnou zátěží. Jako řešení se nabízelo převedení péče o chudinu na vyšší stupně veřejné správy, což proběhlo na samotném začátku dalšího století.

Po konci první světové války zde bylo mnoho sirotků, tudíž začaly narůstat počty různých ústavů pro veškeré děti, jak osiřelé, tak i různě narušené či postižené. Do popředí se dostávali tehdejší instituce a dobrovolníci. Se založením Československa došlo k ustanovení zemských komisí, jejichž úkolem bylo pomoci těhotným ženám, svobodným matkám, osiřelým dětem a všem potřebným dětem ohroženým i ve vlastních rodinách. Na začátku druhé světové války byla státní péče o děti částečně omezena. Po ukončení války a se změnou společenských podmínek se do popředí dostává hromadné poručenství a opatrovnictví. Péči přebírají okresní a národní výbory. Hlavním úkolem výchovy dětí bylo vychovat uvědomělé občany, což se projevovalo takzvaným hromadným poručenstvím a opatrovnictvím. V případech týkajících se umístování dětí do náhradní péče, bylo preferováno umístování do kolektivní péče. Organizačně byla tato činnost řazena pod ministerstvo spravedlnosti. Přijetím zákonem o rodině se upravily zásahy státní moci do rodinných vztahů. Zákonem č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů

¹⁸ BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci-Vydavatelství, 2000. s. 7. ISBN 80-244-0054-5

státní správy České socialistické republiky došlo k převedení státní správy na Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, kam dodnes spadá sociálně-právní ochrana dětí.¹⁹

2.3 Ochrana dětí – ústavní a mezinárodní

„Povinnost státu chránit děti před tělesným, psychickým a sexuální násilím, chránit jejich zdravý vývoj a právem chráněné zájmy vyplývá pro Českou republiku z řady norem ústavního a mezinárodního charakteru.“²⁰

2.3.1 Ústavní ochrana dětí

Obecně lidská práva a z toho vyplývající ochrana dětí je stanovena dle ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.²¹

- *„Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezczizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné,*
- *každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá,*
- *nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod,*
- *každý je způsobilý mít práva,*
- *každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením,*
- *nikdo nesmí být zbaven života,*
- *nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem,*
- *nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu,*
- *každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“²²*

¹⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. s. 6-7. ISBN 978-80-86991-27-6

²⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. s. 8. ISBN 978-80-86991-27-6

²¹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. s. 8. ISBN 978-80-86991-27-6

2.3.2 Mezinárodní zákony na ochranu dětí

Mezi prvotní dokumenty zabývající se právní ochranou dítěte patří Ženevská deklarace práv dítěte z roku 1924, Deklarace práv dítěte přijatá Organizací spojených národů z roku 1959, ale taktéž je možno zařadit i Všeobecnou deklaraci lidských práv. Na ně později navázala Úmluva o právech dítěte, která je považována za nejvýznamnější dokument týkající se tohoto tématu, který byl ratifikován Československou federativní republikou roku 1991. Z této Úmluvy vyplývá, že státy, které ji podepsaly se zavazují k zajištění nezbytné péče a blaha dětem, a zároveň dbají na práva rodičů, zákonných zástupců nebo jiných odpovědných jednotlivců. Je proto nezbytné, aby zájem dítěte měl vždy přednost při jakékoli činnosti s nimi spojené.²³ Smluvní státy jsou tak povinny provádět veškeré správní a zákonodárné kroky, které jsou uznané Úmluvou. Pro dodržování úmluvy jsou nutné Nezávislé národní lidskoprávní organizace. Další významnou roli hraje i zřízení dětských ombudsmanů. Ve státech, ve kterých organizace na ochranu dětí již vznikly, chce mezinárodní výbor kontrolovat a efektivně propagovat činnost orgánů k ochraně práv dětí.

Hlavní činností Nezávislé národní lidskoprávní organizace by mělo být řešit jakoukoli problematiku s nedodržováním práv dětí, dále stížnosti, provádět šetření, vypracovávat a zveřejňovat závěry z těchto šetření, kontrolovat účinnost zákonů, poskytovat rady veřejným i soukromým orgánům, v národní ekonomické politice brát ohled na práva dětí, kontrolovat a podávat statistická hlášení při realizaci práv dětí, prosazovat mezinárodní nástroje pro ochranu práv dětí, důsledně zvažovat dopad zákonů na děti, brát zřetel na názory dětí, smysluplně zapojovat nevládní organizace a organizace tvořené samotnými dětmi, spolupracovat s médii a podporovat vzdělávání v této oblasti, široká informovanost o zásadách a ustanoveních Úmluvy, monitorování způsobů, jakými smluvní státy plní své povinnosti. Dále by taktéž měla Úmluva pomáhat vytvářet výukové programy práva pro děti a pomáhat se sestavením školních osnov s touto problematikou, zajišťovat výuku lidských práv se zaměřením na děti, účastnit se právních řízení a poskytovat právní pomoc dětem, upřednostňovat mimosoudní vyrovnání, být přítomna jako třetí strana u soudů, navštěvovat nápravná dětská zařízení.

Dalším velmi důležitým úkolem Nezávislé národní lidskoprávní organizace je vypracovat vhodné regionální a mezinárodní postupy, které by čelily problémům s dětmi

²² ZÁKONY, zakonyprolidi.cz [online]. Zákony pro lidi 2018 [cit. 2019-03-22].

Dostupné z: <<https://zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>>

²³ ŠPĚCIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. s. 9. ISBN 978-80-86991-27-6

uprchlíků, týranými dětmi, s dětskou prací, dětskými vojáky a v neposlední řadě i dětskou pornografie. Porušování lidských práv, ani těch dětských, není omezena státní hranicí.²⁴

²⁴ *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. s. 39. ISBN isbn978-80-7421-120-1.

3 Týrané dítě a pachatel

3.1 Syndrom týraného zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je: „*Soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte.*“

„*Jde o syndrom se značně různorodými jevy, jak co do příčin, mechanismů, tak co do charakteru, závažnosti i dopadu na život dítěte a jeho nejbližšího i vzdálenějšího prostředí. Současně však zdaleka nejde jenom o jednostranný akt ze strany jejich původce či pachatele (abusora), ale o zvláštní interakci všech zúčastněných osob, složek a podmínek, v nichž tento proces probíhá. Je přitom více či méně určen společensko-kulturním vzorcem vztahů dospělých a dětí, postavením rodičovství a jeho významu ve společnosti. Dále jeho právní úpravou, vyúsťující v hodnotu dítěte v ní, a samozřejmě osobností rodičů. Vedle těchto a celé řady biopsychosociálních faktorů daného prostředí není bez významu ani osobnost dítěte samého a jeho zvláštnosti či odchylky, které se podílejí na závažnosti poškozujících nebo ničících aktivit (či škodících neaktivit) dospělých, jeho schopnosti jim čelit či naopak jim nadměrně podléhat.*²⁵

Hlavní obsahovou náplní syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (CAN) je fyzické týrání, což bylo později pojmenováno jako syndrom bitého dítěte. To přispělo v minulosti ke zlomovému náhledu na pochopení jevu o týraném dítěti a jeho zneužívání. Dále se začalo rozlišovat úmyslné poškozování dětí, různé zlomeniny, krvácení, podlitiny a jiné, které nevznikaly na základě úrazu, ale úmyslným krutým zacházením s dítětem. Rovněž bylo rozlišeno fyzické ubližování dětem aktivní formou, při němž je dítě poškozováno násilím v jeho nejrozmanitější podobě, a pasivní formou, při které je jedinec týrán v tělesné oblasti při neuspokojivých životních potřebách. Na základě toho se u dětí objevují zanedbatelné psychické i emocionální poruchy, které jsou spjaty s duševním a citovým týráním. Jako aktivní, verbální, podoba je označováno ponižování, zesměšňování, nepřiměřené psychické tresty, výsměch a nadávky, šikana, uzavírání ve tmě, nepřiměřené strašení, nahánění hrůzy, v krajním případě i sebevražda dítěte. Za pasivní formu lze označit zanedbávání primárních duševních potřeb, psychické deprivace, nedostatečná péče o citové

²⁵ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 15. ISBN 80-7169-192-5

potřeby jako je láska a porozumění. Tím, že byla identifikována i pasivní forma týrání v návaznosti na pasivní formy tělesného týrání, byla vytvořena další část syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, a to zanedbávané dítě. Dalším aspektem syndromu týraného zneužívaného a zanedbávaného dítěte je systémové týrání dětí, což je důsledek sekundární viktimizace při prosazování spravedlnosti a později bylo přiřazeno i sexuální zneužívání dětí, jako další aspekt zmíněného syndromu. Sexuální zneužívání dětí dalo celému pojmu syndromu širší rozměr především co se týče organizovanému zneužití dítěte a rituálnímu zneužívání, což jsou specifické formy syndromu.²⁶

3.2 Syndrom CSA

Rozlišujeme rovněž další syndrom, který byl uveden v druhé polovině dvacátého století do psychiatrické diagnostiky a jako diagnóza poprvé v Americe. Tento syndrom je nazván jako syndrom sexuálně zneužívaného dítěte, tedy anglicky zkráceně jako CSA. Syndrom sexuálně zneužívaného dítěte je charakteristický příznaky jako je například malá sebeúcta, strach, deprese, poruchy spánku, sexuální dysfunkce, dále také delikvence a zneužívání jiných.²⁷

3.3 Dítě jako oběť

Chování oběti je podle kriminologie velmi důležité. Je důležité právě ve vztahu k pachateli, k danému činu, kontrole kriminality a k dynamice kriminality. Již odedávna je v kriminologických učebnicích zaznamenán a brán v potaz fakt, že existuje osobní předpoklad stát se obětí jistého druhu útoku.²⁸ Potřeba posilovat zájem oběti neustále roste. K nejzranitelnějším osobám, ve vztahu ke špatnému nakládání s nimi, patří děti. Dále pak jsou častými oběťmi ženy a senioři. Týrání dětí se dostalo ještě více do popředí koncem minulého století, kdy vyšly na veřejnost různé praktiky a způsoby týrání – bití všemožnými předměty, opařování, hladovění, spalování, opuštění jedinců o hladu a výkalech. Týrání je uváděno taktéž jako lékařský problém, jelikož stopy po týrání jsou zjevné především na těle a lékař

²⁶ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 16-17. ISBN 80-7169-192-5

²⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 27. ISBN 80-86131-44-0.

²⁸ KAISER, G. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnické učebnice. s. 221-222. ISBN 80-7179-002-8

rozhoduje, zda došlo, podle úrazů, k nehodě nebo deliktu. Z této viktimologické skupiny jsou nejčastěji ohroženy děti nejmenší a v předškolním věku.²⁹

Děti jakožto oběti přitahující násilí, je možno rozdělit do několika kategorií, přičemž je nutno brát v potaz možné kombinování, jejichž základní faktory celou situaci ještě více umocňují.

- Ty, které svým chováním aktivně své vychovatele dráždí, zatěžují, fyzicky, psychicky, nebo obojetně vyčerpávají,
- ty, jejichž projevům vychovatelé nerozumí,
- ty, které svým chováním nesplňují očekávání svých vychovatelů.³⁰

U dětí se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte se často vyskytuje sekundární viktimizace, která vzniká v důsledku nadbytečného, nevhodného nebo necitlivého způsobu při vyšetřování. Dalšími možnostmi vzniku sekundární viktimizace je i špatně zvolená terapeutická nebo rehabilitační opatření, jako je umístění a dlouhodobý pobyt v dětském domově.³¹

Rizika viktimizace, jakožto potenciální nebezpečí ohrožující život, zdraví, normální tělesný či duševní vývoj dítěte, jsou vodítky k pochopení celé problematiky výše zmíněného syndromu a ke konkrétní prevenci.³²

3.4 Pachatel

Pachateli jsou ve většině případů jedinci pocházející z nejnižších sociálních vrstev společnosti, kteří byli v minulosti rovněž jako děti týráni, nebo byli v dětství obětmi špatného zacházení, a nyní přenášejí své chování dále. Nejproblémovější chování v oblasti rodiny je známo u jedinců, kteří v průměru požívají alkohol, žijí v nevyhovujících podmínkách, jsou nezaměstnaní. Takovéto rodiny jsou označovány jako multiproblémové.³³ Další rizikové faktory poukazující na multiproblémovou rodinu jsou například výskyt neléčeného

²⁹ KAISER, G. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnické učebnice. s. 227-229. ISBN 80-7179-002-8

³⁰ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 135. ISBN 80-7169-192-5

³¹ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 17. ISBN 80-7169-192-5

³² DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 135. ISBN 80-7169-192-5

³³ KAISER, G. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnické učebnice. s. 229. ISBN 80-7179-002-8

a nezvládaného návykového chování rodičů, alkoholismus, hráčství, neexistence jasných pravidel pro děti, nedostatek času na děti, především v jejich útlém dětství, zanedbávání, nedostatečná péče, nedostatečný přehled o dětech, špatné citové vazby, labilita ve výchově, přehnaná přísnost, nepřiměřené trestání, sexuální zneužívání dětí, týrání dětí, holdování omamným a psychotropním látkám, podceňování dětí, problémy s duševním zdravím, nezaměstnanost, bezdomovectví dětí, špatná funkčnost rodiny, nestabilita rodiny, špatné společenské fungování rodiny³⁴

Zanedbávání primárních potřeb dítěte v rodinách s určitou dysfunkcí si žádá dlouhodobou a intenzivní pomoc a řešení.³⁵ Projevy násilí a jakékoli trestné činnosti nejsou jen záležitostí rodiny, dopouštějí se jí i osoby cizí, tedy psychicky narušené. Problematika týrání dětí je řazena jak do odvětví, trestněprávního, tak i lékařského a sociálního.³⁶

3.5 Kategorie pachatelů ohrožujících nezletilé

Podle Špeciánové je nemožné jmenovat vlastnosti pachatelů týrajících a zneužívajících nezletilé. Dále uvádí, že pachatelé si v obecném měřítku své jednání uvědomují a chápou své zahanbení hodné chování, jsou schopni své jednání ovládat, rovněž uznávají morální kodex, ale jistá část sociální přijatelnosti agresivního chování je u takových pachatelů málo strukturovaná. Tyto pachatele lze označit za výbušné, nezdrženlivé, nezodpovědné, chladné, citově labilní a mívají často pocit méněcennosti. Pouze u 1 % z celkového počtu pachatelů je prokázána duševní choroba nebo sexuální anomálie. Psychologické a psychiatrické posudky rovněž prokázaly, že trestné činnosti páchané na nezletilých se až ve 20 % případů dopouští sami rodiče s narušenou psychopatickou osobností, jako další jsou to osoby se sexuální poruchou osobnosti a sexuálně deviantní osoby, a to vyjádřeno procentuálně v 7 % případů, dále osoby s organickými poruchami s 5 %, ve 4 % případů se jedná o neurotické osoby a ve 2 % případů jsou uvedeni rodiče, kteří trpí vážnou duševní poruchou.

Dále Špeciánová uvádí, že u osob týrajících a sexuálně zneužívajících jsou často evidovány problémy s konzumací alkoholu a jiných návykových látek, který uvolňují agresi, vede k hysterickým projevům chování, ale také odbourává společenské zábrany jedince,

³⁴ NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2003. s. 79. ISBN 80-7178-831-7

³⁵ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 17. ISBN 80-7169-192-5

³⁶ KAISER, G. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnické učebnice. s. 229. ISBN 80-7179-002-8

což může vést až k sexuálnímu zneužívání dětí. Takovýto jev může být nejčastěji pozorovatelný v domácnostech, ve kterých se nachází matka s dcerou společně žijící s nevlastním otcem. Pokud nastane situace, že oba rodiče mají jisté obtíže s konzumací alkoholu, potřebují, aby se děti o ně staraly a litovaly je, na úkor svých vlastních pocitů. Přemírou konzumace alkoholu děti také omlouvají své rodiče za jejich chování vůči nim, tedy za případné zneužívání a týrání. Drogy jsou u nás nejčastěji užívány osobami dospívajícími nebo v rané dospělosti, proto takovýto lidé nejsou schopni uspokojivě pečovat o své děti.

Dospělé osoby s jistou mírou rizikovosti lze rozčlenit do několika kategorií podle druhu páchané trestné činnosti. Tyto osoby jsou zpravidla vychovateli nezletilých.

- Rizikovní dospělí fyzického týrání – to jsou osoby s nenormálním vývojem osobnosti, především je-li s psychopatií spojena agresivní povaha. Psychotičtí jedinci se často dopouštějí zvláštních typů týrání jako například vyhození dítěte z okna v domnění, že je dítě pták, který umí létat. V případech neurotických osobností se chronická frustrace přetváří v agresi. Rizikovými osobami jsou také lidé dlouhodobě žijící ve stresu, alkoholici, jelikož se často uchylují k násilnému chování z pohnutek mysli a okolními záležitostmi, jako například pokud si neví rady s neustále plačícím dítětem.³⁷
- Rizikovní dospělí pohlavního zneužívání – zde se nejedná pouze o primární vychovatele nezletilých, ale spadají do této kategorie i další osoby, které přicházejí do styku s dětmi. Hlavní roli hrají především muži, u kterých je sebekontrola na ústupu, a trpí sexuálními úchytkami, pedofilové, pedofilní sadisté nebo osoby mající v oblibě sexuální zneužívání násilnou formou. Dále sem lze zařadit muže s demencí, dalšímu poruchami sebekontroly, sexuálně hyperaktivní jedince, alkoholiky a toxikomany.

Potencionálními pachateli trestných činů týrání svěřené osoby a pohlavního zneužívání se stávají ti, na kterých byly v dětství takovéto trestné činy také páchané. Je možné pozorovat koloběh násilí a tyranie v rodině. U fyzického týrání je chování rodiče ovlivněno skutečností, že jednají pod vlivem zážitků z vlastního dětství, přenášejí tak vzorce chování získané právě v primární rodině, a neuvědomují si, že existuje i jiné chování. Jedním z možných dalších motivů je možno jmenovat dokázání si, že rodiče z primární rodiny jednali

³⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 65-67. ISBN 80-86131-44-0.

správně nebo dalším vysvětlením může být identifikace s vlastními rodiči, kdy si rodiče myslí, že jejich děti si zaslouží, stejně jako oni sami, týrání. Týrající rodiče mohou pociťovat potřebu nedostatečné lásky, kterou si vynucují od svých dětí, pokud se jim jí nedostává, děti mají jiné zájmy, projevují se vůči nim agresivně, jelikož jsou zaslepeni vlastní potřebou být milováni. Zůstává tím tak u nich zlost vůči svým rodičům, která se projevuje další agresí vůči dětem.

Pokud byl rodič v dětství psychicky týrán, může se u něj vlivem takovéto deprivace z dětství vyvinout představa, že by někdo mohl dostávat to, co on sám neměl, většinou se jedná o pocit nedostatečné lásky z dětství, proto jí a pocit bezpečí často neumí předat ani svým vlastním dětem. Tím často dochází k psychickému týrání dítěte.

Rodič, který byl v dětství sexuálně zneužíván, může opět trpět pocitem nedostatečné lásky, dále se u něj může rozvinout pocit strachu, že nad nikým nemá kontrolu. Pokud dojde na sexuální vztah s dítětem, pachatel má pocit, že našel lásku a nějakou osobu, nad kterou může mít kontrolu. Pachatel využije nedostatečné mentální vyspělosti dítěte, tím získává lásku, kterou se bojí získat od jiné dospělé osoby. Jedinci, kteří byli sami v dětství týráni, mají často strach ze svého vlastního rodičovství, jelikož si uvědomují možný koloběh násilí v rodině.³⁸

3.5.1 Pedofilní pachatelé

Jedná-li se o sexuální zneužívání, je možno pachatele rozčlenit na několik kategorií dle typů pedofilní delikvence. Tito pachatelé se dělí do kategorií nazvaných jako situační pachatelé, ti, kteří nemají sexuální zaměření na děti a do styku s nimi se dostávají z různých příčin, a pachatele preferenční, to jsou ti, kteří se k dětem dostávají kvůli svému specificky strukturovanému sexuálnímu pudu.

Preferenční pedofilové jsou jedinci jejichž osobnost má podobnou strukturu jako osobnost dítěte. Skutečný pedofil dítě miluje a sexuální praktiky pro dítě bolestivé by pedofila mohly odradit. Pokud se tedy dopustí praktiky pro dítě bolestivé, jednalo by se o pedofilní sadismus. U pedofilů preferenčních je evidován větší počet případů než u situačních pedofilů. Pokud je pachatel orientován na děti stejného pohlaví, hovoří se o homosexuální pedofilii.

³⁸ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 65-67. ISBN 80-86131-44-0.

Mezi komponenty sexuálního zneužívání se řadí sexuální kontakt, sexuální vzrušení a věkový rozdíl mezi obětí a pachatelem.

Skupina situačních pedofilů se dále dělí na další kategorie pedofilů, a to na regredované pedofily, morálně narušené pedofily, sexuálně nevyzrálé pedofily a inadekvátní pedofily.

Regredovaní pedofilové se pod vlivem stresových událostí navrátili do období, kdy jako děti vyhledávali partnery své věkové kategorie. Tyto osoby sexuálně vospěly do normálních heterosexuálních preferencí, ale pod vlivem právě těchto stresových událostí se uchýlily k těmto praktikám. Mají nižší sebevědomí, nedokáží navazovat vztahy a komunikaci s jinými dospělými jedinci, tudíž je dítě pro ně snazší cíl, především jejich vlastní dítě.

Morálně narušení pedofilové jsou osobami mající běžnou sexuální orientaci, ale často také využívající své okolí, mezi jejich další časté činnosti patří i lhaní, podvádění a krádeže, u dítěte využívají jeho bezbrannosti.

Sexuálně nevyzrálí pedofilové často experimentují, sexuálně se hledají a může dojít i k tomu, že při těchto svých experimentech mohou zneužít i dítě. Právě při takovýchto experimentech jsou schopni pohlavního styku s dětmi, starými a přestárlými osobami, dále i sadistických či masochistických praktik.

Inadekvátní pedofilové jsou osoby páchající pedofilní delikty pod vlivem těžké duševní poruchy, tudíž je jejich pedofilní jednání důsledkem právě takovéto duševní poruchy. Inadekvátními pedofily jsou například osoby schizofrenické, mentálně zaostalí jedinci, senilní a dementní jedinci. Děti si vybírají ryze náhodně a jejich zprvu nenásilné chování se rychle může zvrhnout ve velice drastické způsoby a může dojít až ke smrti oběti.³⁹

³⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 67-68. ISBN 80-86131-44-0.

4 Možnosti odhalování případů dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných nezletilých

Aby došlo k efektivnímu odhalování týraní, zanedbávání a zneužívání nezletilých, je zapotřebí právě takové případy cíleně vyhledávat. Na ochraně takto ohrožených nezletilých dětí se podílejí subjekty, které na základě svého charakteru přicházejí do styku s takovými nezletilými dětmi a mají i příslušné nástroje. Hlavním orgánem zabývajícím se problematikou ochrany dětí je orgán sociálně-právní ochrany dětí, který se řídí § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.⁴⁰

4.1 Odhalování případů ohrožených dětí pracovníky škol a školských zařízení

Pedagogové mohou velmi přispět ke zjištění týraných, zanedbávaných či zneužívaných dětí, jelikož s nimi tráví velkou část dne, jak při vyučování, tak i při mimoškolních aktivitách, jako jsou například školní výlety, kurzy, školy v přírodě. 13 % případů je hlášeno právě pedagogy, a proto je důležité jejich vzdělávání v této oblasti a informovat je o typických znacích fyzicky, psychicky či sexuálně zneužívaných dětí.

U fyzicky týraných nezletilých je možný výskyt jen těžko vysvětlitelných poranění jako například lymfy, pohmožděniny, popáleniny, která by se měla stát varovným signálem, pokud je jejich výskyt opakovaný. Jako další signál, který by se měl brát v potaz je, že dítě tato zranění není schopno věrohodně vysvětlit, odmítá se o původu zranění bavit úplně, stydí se svléknout či převléknout například do cvičebního úboru před hodinami výchovy tělesné nebo je oblečeno do kalhot s dlouhými nohavicemi a trik rovněž s dlouhými rukávy, aby nevystavovalo svá poranění. Děti mají strach z kontaktu s rodiči a často již v útlém věku z domova utíkají.

Dítě trpící sexuálním zneužíváním se vyznačuje specifickými znaky, jako například jeho chování a projev neodpovídá jeho věkové kategorii, spíše ale mladším dětem a v oblasti sexuální se může opět projevovat neúměrně svému věku. Další projevy mohou být netečnost, psychická nepřítomnost, smutek, uzavřenost, nechutenství, lhaní, vymýšlení si různých záminek, útky z domova, stranění se určitých osob, deprese, a to vše může vést

⁴⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 78. ISBN 80-86131-44-0.

až k sebevraždě. Dále lze rozlišit děti, které jsou závislé na alkoholu či drogách, což je u nich pěstováno záměrně za účelem komerčního sexuálního zneužívání.

Právní normy, které upravují oprávnění a povinnosti pedagogů ve vztahu k případům ohrožených dětí a pedagogové podle nich postupují při podezření z ohrožených dětí podle ustanovení § 53 odstavce 1 písmene c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů jsou školy a školská zařízení povinny na vyzvání OSPOD sdělit potřebné informace. Školy a školská zařízení mají povinnost oznamovat obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností fakta, která poukazují na to, že se setkaly s nezletilými, na které je OSPOD zaměřen. Pracovním řádem je upravena povinnost zaměstnanců škol a školských zařízení ohlašovat řediteli fakta poukazující na šikanu, týrání či jiné nevhodné nakládání s nezletilým jak ve škole, tak mimo ni. Podle § 168 trestního zákona má pedagog povinnost dostát oznamovací povinnosti.

Na školách základních, speciálních a středních jsou zřízeni takzvaní výchovní poradci, což je ustanoveno podle zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Tito výchovní poradci zaštiťují nejen výchovné poradenství, ale i jsou nápomocni dětem, kterým není z domova poskytnuto dostačující intelektuální, sociální nebo hmotné zajištění, dále fungují jako koordinátoři péče o ohrožené děti. Rovněž sledují vývoj žáků a podmínky, které jsou jim poskytovány, pro jejich psychický a sociální rozvoj.⁴¹

4.2 Odhalování případů ohrožených dětí lékaři a dalšími zdravotnickými pracovníky

Lékaři a zdravotničtí pracovníci hrají velmi významnou roli při odhalování a ohlašování týrání a zneužívání nezletilých, podle výzkumu ohlašují necelou ¼ případů. Lékaři mají povinnost ošetřit každé poranění a posoudit mechanismus vzniku poranění a zvážit i možnost případného týrání, tedy možnost neúrazového mechanismu vzniku poranění. Pokud dojde na podezření z týrání, mělo by být vyšetření dítěte komplexní a v dokumentaci by měla být zaevidována výpověď, jak k poranění došlo.

Signály pro lékaře jsou:

⁴¹ ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 85-91. ISBN 80-86131-44-0.

- pozdní ošetření poranění,
- nelogické vysvětlení vzniku poranění osobou doprovázející nezletilého, případně tato osoba neví, jak k poranění došlo,
- mechanismus vzniku neodpovídá možnostem nezletilého po stránce vývojové,
- nezletilý uvede jinou verzi, jak k poranění došlo,
- poranění neodpovídá charakterově popisované události.

Pokud mechanismus poranění není jednoznačný, vyžaduje si rozhodnutí, jak k poranění došlo, jestli náhodně nebo neúrazovým mechanismem, čas a dostatečné znalosti. Dokumentace vystavená lékařem by měla být doplněna i o fotografie poranění, což může později být podkladem pro soudní posudek. Dokumentace by měla dále obsahovat kdy a jakým způsobem k poranění došlo, kdo byl při poranění přítomen nebo jak se dítě chovalo okamžitě po poranění.

Kojenci a batolata jsou nejohroženější skupinou ve smyslu týrání dětí a jejich poranění mohou mít nejzávažnější charakter a zároveň zjištění takovýchto zranění je u nich nejobtížnější. Poranění u dětí do 6 měsíců věku by se měla posuzovat velmi kriticky, jelikož jejich hybnost není na takové úrovni, aby si takováto zranění sami způsobili. Rovněž by se měla sledovat a brát zřetel na zranění u dětí do 1 roku života ze stejných důvodů, ačkoli je dítě starší, jeho pohyblivost je lepší, ale stále není natolik vyvinuta. Rodiče se snaží utajit co nejdéle takováto poranění a lékaře vyhledávají až ve chvíli, kdy jsou děti v ohrožení života. Pokud rodiče vyhledávají zdravotnická zařízení a lékařskou péči v častějších časových intervalech, rovněž často takováto zdravotnická zařízení a zdravotnické pohotovosti střídají. Platí přímá úměra, čím větší a evidentnější je podezření na týrání, tím je se klade větší důraz na to, aby bylo dítě co nejdříve, případně okamžitě, hospitalizováno.⁴²

⁴² ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. s. 91-93. ISBN 80-86131-44-0.

5 Trestné činy

5.1 Tělesné týrání aktivní formou

Co se týče syndromu CAN je tělesné týrání nejprobádanější sférou trestné činnosti. Do sféry tělesného týrání dětí aktivní formou jsou začleněny veškeré záležitosti násilí na dětech, dále se sem řadí i zanedbávání péče o dítě, které může skončit v krajním případě smrtí dítěte. Dále se tělesné týrání aktivní formou dělí na 2 typy, a to na děti tělesně týrané s následnými poraněními, která vznikla v důsledku bití, opařování, popalování, trestání. Dalším typem jsou děti, které nemají okamžité známky tělesného poranění, ale jsou zasaženy týráním například v podobě dušení nebo otrávení, též oblast sexuálního násilného zneužívání. Hlavním aspektem tělesného týrání a zneužívání dětí je především neovládnutá a nadměrná agresivita ze strany rodičů a jiných osob. Logickou přímou úměrou zůstává, že čím je dítě menší, tím je bezmocnější a zranitelnější. Podle získaných údajů jsou obecně nejvíce zavražděny děti do 1 roku. Týrání dětí vychází především z pohnutek myslí rodičů, ať zkratkovitých nebo dlouhodobých, které je nutno zajistit psychiatrickou péčí, jelikož oni sami si závažnost situace a svého jednání neuvědomují. Tělesné trestání dětí je jednou z cest násilného zacházení s dětmi, jelikož může přerůst v tělesné týrání, mezi nimiž je hranice velmi tenká.⁴³

5.1.1 Tělesná poranění

Uzavřená poranění jsou charakteristická poškozením tkání a orgánů bez známek poranění kůže za užití tupého předmětu. Poranění tohoto typu vznikají v důsledku prudkého úderu, nárazem těla nebo tlaku na tělo. Závažnost závisí na intenzitě útoku. Mezi uzavřená poranění patří otřesy, pohmoždění, vytrhávání vlasů, poranění svalů, šlach, nervů, cév, kloubů, kostí, hlavy, nejčastěji otřesy či pohmoždění mozku, ale i kousnutí, poranění míchy a nitrobřišních orgánů.⁴⁴

5.1.2 Otevřená poranění

Jedná se o zranění, pro které je charakteristické porušení kůže, sliznice, kostí, či povrchu orgánů. Může dojít k hemoragickému šoku, popáleninovému, kombinovanému

⁴³ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 135. ISBN 80-7169-192-5

⁴⁴ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 42-46. ISBN 80-7169-192-5

šoku či dehydratačnímu šoku. Podle vzniku a závažnosti se rozlišují rány na oděrky, rány řezné, sečné, tržné, bodné, pokousání, střelné. Často poranění bývají doprovázena bezvědomím, bolestmi břich, hlavy, závratí a křečemi.⁴⁵

5.1.3 Mnohočetná zranění

Zranění tohoto typu bývají zvláště nebezpečná a objevují se tam, především v rodinách, kde je situace již závažná a dítě dlouhodobě čelí psychopatickým útokům. U mnohočetných poranění dochází nejen k mnohým typům ran, taktéž i k frakturám a vnitřnímu krvácení. Tento stav je snadno diagnostikován a k řešení je nezbytný radikální zásah, jelikož výhled dětí do budoucna je za takovýchto podmínek nepřipustný.⁴⁶

5.1.4 Zanedbávání péče

Zanedbávání dětí je možno rozčlenit do 2 skupin, na těžké zanedbání, při němž je ohroženo zdraví a život dítěte, například nedostatečnou výživou. Druhým typem je zanedbávání všeobecné, tedy zanedbávání například v ohledu stravy, ošacení, lékařské péče, ponechávání jedinců bez dozoru, izolace, ignorace jejich volného času, což může vést k rozvoji další kriminality. Mezi příznaky patří:

- dítě nemá dostatečnou lékařskou a stomatologickou péči,
- bývá často unavené,
- je špinavé, trpí nedostatečnou hygienou, špatně oblékané,
- trpí depresemi, poruchami řeči, jídla,
- projevují se různé neurotické návyky jako je například okusování nehtů,
- dále může být apatické, uzavřené,
- asociální projevy chování,
- špatný dohled nad svěřencem v podobě například pádů ze schodů, polykání předmětů,

⁴⁵ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 46-50. ISBN 80-7169-192-5

⁴⁶ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 50-51. ISBN 80-7169-192-5

- pobyt ve zdravotně závadných podmínkách – zima, nebezpečí ohně, špína, odpadky nebo dokonce výkaly, absolutně nevyhovující výživové hodnoty stravy, strava je velmi chudá, případně není žádná.⁴⁷

5.2 Psychické týrání

Pojem psychického neboli emocionálního týrání je těžko definovatelný a velmi abstraktní. Jeho zdokumentování je složitější, jelikož jej nelze zachytit například na fotografii, protože jde pouze o pocitový vjem. Rozdíl je v tom, že například týrání fyzické je jasněji vymezeno, a i následky jsou lépe zřetelné. Zároveň však nelze psychické týrání odlučovat od týrání jinými metodami, jelikož psychické obtíže jsou doprovodným prostředkem každého týrání. Psychické týrání je zjistitelné poměrně obtížně. Součástí pojmu psychického týrání je aspekt týrání emocionálního. Nejčastěji se uvádí výskyt psychického týrání u dětí, jejichž rodiče se rozvádějí, mají mezi sebou rozepře, případně vedou soud o děti, ale není to jen výsada rozvádějících se rodin, ale i též rodin mimo rozvodové řízení. Psychické týrání se může projevit i formou nezájmu rodičů o dítě, nemají na něj dostatek času, typickým příkladem jsou rodiny podnikatelů a úspěšných lidí, kde rodiče dávají přednost práci před péčí o své děti. Dalším typem psychického týrání je kladení vysokých nároků na děti, čímž se rodiče seberealizují a plní si tak své sny prostřednictvím dítěte. Psychické týrání může probíhat i tak, že rodiče ponižují dítě, upřednostňují sourozence, nebo ho s ním neustále srovnávají.

Na psychické týrání děti reagují jak uzavřením sami do sebe, tak přehnanými projevy agrese. Dalšími projevy týrání mohou být poruchy v chování, lhaní, útoky z domova, záškoláctví, zhoršení průměru ve škole. V některých případech může dojít i k projevům agrese na vrstevníky, tedy k šikaně. Do jejich budoucnosti je s největší pravděpodobností budou i nadále provázet psychické obtíže vyplývající z dětských let, tedy v pozdějších letech se role mohou otočit a může dojít k situaci, že děti budou týrat své rodiče.⁴⁸

5.2.1 Šikana

Šikana, jakožto součást psychického týrání je obecně široký pojem, tudíž celkový dojem výskytu může být vyšší, než je zaznamenáno. Z obecné charakteristiky iniciátorů šikany vyplývá, že jejich chování je agresivní povahy vůči vrstevníkům, učitelům,

⁴⁷ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 54-55. ISBN 80-7169-192-5

⁴⁸ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 65-68. ISBN 80-7169-192-5

sourozencům i rodičům. Zpravidla pocházejí z rodin s nedostatečně rozvinutým citovým zázemím, jsou temperamentní a dominantní, málo empatičtí. Oběťmi se stávají jak chlapci, tak dívky, které jsou slabší, či děti s handicapem. Ve skupině šikanujících převládají chlapci nad děvčaty, jelikož ti jsou obvykle silnější.⁴⁹

5.3 Sexuální násilí

Zjistit a vůbec prokázat sexuální násilí bylo vždy problematické, jelikož se tento jev vyskytoval ve všech dobách a kulturách. Zjednodušeně lze sexuální zneužívání definovat tak, že se jedná o uspokojování dospělých prostřednictvím dítěte, nebo je dítě využito k prostituci nebo pornografii. S tím je spojen psychický útlak za účelem mlčenlivosti dítěte a taktéž psychické týrání a psychické obtíže.⁵⁰

Vyskytuje se zde i fenomén označovaný jako komerční sexuální zneužívání dětí (CSEC), který je obecně vymezen jako užití dítěte k sexuálním účelům za finanční nebo jinou odměnu, což je rozlišeno do tří oblastí, a to dětská prostituce, dětská pornografie, obchod s dětmi pro sexuální průmysl. Poprvé bylo toto téma a jeho aspekty řešeny a projednávány na prvním světovém kongresu proti komerčnímu zneužívání v roce 1996 ve Stockholmu, při němž hlavní zásluhy patřily organizaci ECPAT. Sexuální vykořisťování dětí, především dětská prostituce, se pomalu začalo přesouvat ze soukromých podmínek rodin do turisticky atraktivních destinací, jako jsou Filipíny, Thajsko, Srí Lanka, ale do 80. let 20. století zůstával tento fakt utajen. Došlo tím tedy k rozvoji nového fenoménu, kterým je nová forma otroctví v podobě sexuálního vykořisťování dětí jako potěšení o dovolené. Na základě tohoto faktu byl dán podnět mezinárodní kampaní nazývajcí se „*End Child Prostitution in Asian Tourism*“ k rozsáhlé práci na rešerších a dokumentech, čímž bylo rozšířováno, že klasický turismus přispěl k fungování a rozšíření dětské prostituce.⁵¹

Organizace ECPAT si klade za cíl potírat komerční sexuální zneužívání dětí, spolupracuje na podpoře a posílení práv dětí a snaží se o celosvětovou osvětu této problematiky. Díky stockholmskému kongresu dostalo komerční zneužívání dětí přesnou definici, která zahrnuje jak prvek zneužívání, tak obchodu, v podobě: „*použití dítěte pro*

⁴⁹ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 69-70. ISBN 80-7169-192-5

⁵⁰ DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. s. 71. ISBN 80-7169-192-5

⁵¹ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 10-11. ISBN 978-80-7367-320-8

sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem či jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely“.

Za nejhorší způsoby práce dětí jsou považovány, dle Úmluvy, tyto práce:

- veškeré formy otroctví a všechny praktiky připomínající otroctví, například prodej a obchod s dětmi,
- získávání, zprostředkování nebo podsouvání dětí k praktikám prostituce, dále výroba pornografických záznamů.

Dětská pornografie je dle Úmluvy rady Evropy ke kybernetickému zločinu vymezena jako pornografický materiál zobrazující nezletilou osobu začleněnou do sexuálního projevu, dále osobu, která vypadá jako nezletilá a je zapojena do sexuálních projevů a dále realistické obrazy na nichž je vyobrazena nezletilá osoba zapojená do sexuálních projevů. Rozumí se tím jakékoli zobrazení dítěte při skutečných či předstíraných sexuálních praktikách, přičemž se může jednat i o zpodobňování dětí nebo zpodobnění jakýmkoli způsobem jejich pohlavních orgánů.

Na desátém zasedání Valného shromáždění OSN byla schválena *Konvence OSN proti mezinárodnímu organizovanému zločinu*, jež byla později doplněna o *Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi*. Zde se odbourávají některé mýty v oblasti obchodu s lidmi. Je zde zamýšleno, že oběti si za svou situaci mohou samy, jelikož byly buď naivní, hloupé nebo již předtím jejich chování bylo špatné, příkladem jsou prostitutky a osoby z nízkých společenských vrstev.

Definice obchodu s lidmi z roku 2000 z Palerma, ve které je vymezeno jednání, prostředky a cíle. Jedná se o transport, který je chápán jako odtržení z obyčejného sociálního prostředí. Dalším bodem je donucování, které je popisováno jako násilí, výhrůžky, podvodné jednání, zadlužování, zneužití závislostí, vyvolání tísně a jako poslední bod vykořisťování, které je zabudováno do prostituce, nedobrovolné práce a otroctví.⁵²

⁵² MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 10-15. ISBN 978-80-7367-320-8

5.3.1 Prostituce u nezletilých

Věk dětí využívaných k prostituci se v evropských státech nejčastěji pohybuje mezi 12. a 18. rokem. Část se dostala k prostituci tím, že již v minulosti byla zneužívána k pořizování pornografie, do další skupiny patří ti, především se jedná o dívky, které byly již v dětství zneužívány.

Příčiny prostituce u dětí mohou být opět různorodé. Jednou z příčin je ekonomická nouze. V případě, že se děti rozhodnou opustit rodinu nebo ústavní zařízení, potřeba přežití je vede k tomu, aby se staly obětí těch, kteří sex s nimi berou jako protislužbu za poskytnuté ubytování či peníze. Emocionální nouze je další příčina jevu prostituce, jelikož děti potřebují pocit bezpečí, pomoci, uznání, pozornosti, lásky za jakoukoli cenu, i za cenu zneužívání prostitucí. Je to však pouze dočasná záležitost, jelikož je dlouhodobě emočně neuspokojují, a dostávají se tak do začarovaného kruhu, který vede k prostituci za peníze, čímž si kompenzují své emocionální zklamání. Děti často provozují prostituční praktiky za účelem získání lepšího uznání či postavení ve společnosti svých vrstevníků, která je daná kvantitou a cenou majetků. Čím dražší produkty, jako jsou mobilní telefony, oblečení a tak dále, tím získávají větší obdiv a taktéž emocionální uspokojení. Prostituce je ve velkém počtu případů taktéž provozována za účelem obstarávání si omamných a psychotropních látek, nebo pro získávání peněz pro koupi drog. Drogy mohou být prostředkem pro psychické zvládnání prostitučního života a života na kraji společnosti, ale taktéž je využívají kuplíři za účelem vzniku závislosti dětí, což jim umožňuje jednodušší manipulaci s nimi. Děti jsou do prostituce taktéž nuceny svými rodiči k získávání peněz sloužící i jako jediný příjem rodiny.

S touto tematikou byl vytvořen pojem *butterfly sex* překládaný jako přelétavý sex, jehož příčiny jsou nejčastěji například ztráta zázemí, rozvrácená nebo multiproblémová rodina, zkušenosti se sexuálním zneužíváním, odlišná sexuální orientace. Sexuální zneužívání dětí je především výsledek selhání funkce rodiny, nedostatečná prevence proti sociálně patologickým jevům, nepřikládání důrazu prvním náznakům a odchýlkám, ale taktéž ji některé děti mohou považovat za formu dobrodružství, druh zábavy či hledání sama sebe, nešťastná forma hledání důvodů a cesty k sebelásce, což je však cesta dobrovolné prostituce. Rodina by měla být základ a potřebám jednotlivých členů naslouchat.⁵³

⁵³ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 41-43. ISBN 978-80-7367-320-8

Dětskou prostituci je možno rozlišit do několika kategorií podle různých kritérií, při čemž často dochází k jejich prolínání:

- forma čisté prostituce, což je prostituce v pravém slova smyslu, nebo prostituce zahrnující jiné aktivity ve sféře sexuálního byznysu, jako je pornografie nebo obchodování s lidmi,
- dobrovolnost nebo přinucení, jak osobou blízkou, tak cizí, pro zajištění přežití, pro peníze, zábavu,
- účelovost prostituce. Rozlišují se dále tři poddruhy – organizovaná, podílí se na jejím provozu vícero osob, dále rituální, ta je spojená s praktikami v sektách, a nakonec institucionální, při které hrají hlavní roli dospělí jako vedoucí nebo organizátoři volnočasových aktivit dětí, jakou jsou kroužky, tábory, církevní instituce.

U dívek jako obětí prostituce je častěji vyhledáván heterosexuální styk. Čím byl věk dívek při vstupu do prostituce nižší, tím je pravděpodobnější, že se dívky stanou oběťmi fyzického nebo sexualizovaného týrání jak ze strany zákazníků, tak ze strany kuplířů. Cena dívek a zájem zákazníků se odvíjí od jejich původu s čímž je taktéž spojen žargon, který dívkám přináší další psychické obtíže. Příkladem jsou výrazy typu „šlapka“, „snědá mušle“, „Taťána“, „dáreček“.⁵⁴

U chlapců je prostituce mnohem méně zveřejňována než u dívek, avšak je potřeba o existenci tohoto problému taktéž vědět. Chlapci jako prostitutí se dělí na chlapce na ulici a *call-boys*, tedy chlapce na barech. Zvláštní skupina chlapců prostitutů je skupina *kept boys*, kteří fungují jako prostituté jednoho zákazníka, u něhož i bydlí. *Call-boys* považují prostituci spíše za svojí práci, kdežto chlapci na ulici jsou na práci prostitutů odkázáni z existenčních důvodů. Chlapci do průmyslu prostituce vstupují nejčastěji již okolo 10. roku života, avšak věkový průměr, jak vstupu, tak činnosti, se neustále snižuje. U většiny chlapců, jde o trend spíše krátkodobý, jelikož jejich atraktivita se, na rozdíl od dívek, s přibývajícím věkem pro zákazníka snižuje, ale někteří se touto formou živí a přijmou ji jako své povolání. Většina však kolem 20. roku s činností skončí.⁵⁵

⁵⁴ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 45-47. ISBN 978-80-7367-320-8

⁵⁵ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s.53. ISBN 978-80-7367-320-8

5.3.2 Sexuální vykořisťování nezletilých a sexuální turistika

Poptávku po dětské sexualitě je možno opět rozčlenit podle různých kritérií do různých kategorií. Zjištění a porozumění motivům a typologii je hlavním bodem pro řešení problematiky. Naskytá se několik různých typů poptávky, které vycházejí z motivace, typologie aktérů, což má za výsledek rozdílné formy zneužívání a vykořisťování. Kampaň, která je vytvořena, musí být šířeji zaměřena, aby obsáhla veškeré formy a druhy. Bylo prokázáno, že i v oblasti sexuálních služeb dětí fungují tržní mechanismy nabídky a poptávky.

Primární poptávka je poptávka zákazníků, kteří buď to aktivně nebo pasivně, vyhledávají dětské sexuální služby. Jako další je možno jmenovat poptávku odvozenou neboli zprostředkovanou, jako druh výdělečný, kdy mezi dítětem a zneužívatelem figuruje ještě prostředník, který dítě zprostředkovává zákazníkům. Jedná se buď o kuplíře nebo majitele nevěstinců, ale i členy rodin, kteří tvoří další skupinu vykořisťovatelů mající v dětech vidinu výdělku. Další kategorie se uvádí předvídaná, jinak také zpozorovaná, poptávka. Rodiny a děti sami tuší, že poptávka je, a sami ji aktivně vyhledávají. Tento typ poptávky, kterou vytvářejí nezletilí s příbuzenstvem, je možno též nazývat jako kvazipoptávka. Jedná se, spíše než o úmyslné týrání dětí, o víru v jejich lepší budoucnost, kterou by jim poskytování těchto služeb mělo přinést. Je to způsob, který může být poměrně drastický v ohledu, že rodiny i děti sami s vidinou lepší budoucnosti, se svěřují do „péče“ obchodníků, verbířů nebo kuplířů, kteří vystupují jako jejich přátelé pomáhající řešit situaci. Existuje síť dobře organizovaných náborářů, kteří vystupují veřejně na různých místech. Posledním typem poptávky je poptávka umělá popsána jako příležitost zisku z motivace, což není popsáno jako poptávka. Jedná se o méně častý druh poptávky, jelikož se zde neprojevují sexuální služby napřímo, ale oběť zde vystupuje jako například prodejce různých předmětů, například květin, ale výdělek jde především obchodníkovi s dětmi.⁵⁶

Je rovněž znám trend sexuálního nebo i pedosexuálního turismu, pro který jsou známy především oblasti v jihovýchodní Asii. Zde se nacházejí dospělí vyhlížející jako malé děti, které dodávají zákazníkům pocit moci a síly nad nimi.⁵⁷ U pachatelů jde o psychické pohnutky, které si v Evropě nemohou dovolit, proto cestují do těchto Asijských zemí, kde jsou oběti poddajnější a levnější, aby zde posilovali své sebevědomí, jelikož se může

⁵⁶ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 73-75. ISBN 978-80-7367-320-8

⁵⁷ MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 110. ISBN 978-80-7367-320-8

jednat o strach z impotence či nízkého sebevědomí. Při takovémto druhu dovolené nabývají pocitu, že jsou mimo svou komunitu. Jsou vzdáleni sociální kontrole a mohou si dovolit věci, které jsou pro ně v obvyklém, domácím prostředí tabu, a praktikují zde nejrůznější sexuální choutky a touhy, kterými se mohli inspirovat například ve filmech, které si v domácím prostředí nemohou či nechtějí dovolit z důvodu nepřipustnosti. Pachatelé mohou v nitru pociťovat touhy po homosexuálním kontaktu, dále mohou pociťovat touhu po nadřazenosti. Rovněž v takovýchto vzdálených zařízeních, které se nejvíce vyskytují v exotických zemích, postrádají pocit viny, jsou přesvědčeni, že místní považují takovéto chování za normální a běžné.

Psycholožka a politoložka Andrea Rothe klasifikovala motivaci mužů jako jev sexuálního turismu do několika kategorií:

Značná část vyhledává krátkodobý či jednorázový sexuální kontakt za účelem vytvoření dojmu,

- obstarání si dlouhodobě prostituujícího jedince je z hlediska komfortu jednodušší a pohodlnější,
- hledání pravé lásky a životní partnerky mezi vstřícnými a vždy usměvavými Asiatkami,
- „ti, kteří do toho spadli“, skupina mužů, kteří se uchýlili k využívání takovýchto prostituujících osob v důsledku ztráty kontroly například nad alkoholem.

Jako motiv je uváděn fakt, že mnozí sexuální turisté si libují ve výhodách, které jim sexuální turistika přináší, tedy libovolný počet různých žen a to, že za své jednání nemusejí nést žádnou odpovědnost a mohou se chovat pasivně. Chování západních zákazníků obecně vykazuje podobné rysy, nezáleží tedy na konkrétním státu, ze kterého zákazník pochází, ale je možno tedy hovořit například o typech jako je světoběžník, typ orientovaný na užitek, nedostatečný typ nebo pseudomanžel.⁵⁸

⁵⁸MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. s. 111-114. ISBN 978-80-7367-320-8

5.4 Opuštění dítěte nebo svěřené osoby

„Kdo opustí dítě nebo jinou osobu, o kterou má povinnost pečovat a která si sama nemůže opatřit pomoc, a vystaví ji tím nebezpečí smrti nebo ublížení na zdraví, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“

Skutková podstata trestného činu podle § 195 odst. 1 trestního zákoníku je rozšířena i o ochranu svěřené osoby. Podle tohoto paragrafu je nezákonné nejen opuštění dítěte, ale rovněž ponovu i opuštění svěřené osoby, která vyžaduje péči a sama si nedokáže pomoci. Tento zákon tedy zajišťuje ochranu i před opuštěním v případě dospělé osoby, která se kvůli stáří, nemoci, těžké invaliditě nebo opožděnému vývoji není schopna o sebe postarat a sama si pomoci.

Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplní ta osoba, která opustí dítě nebo jinou osobu, o níž má povinnost pečovat a která si sama nedokáže obstarat pomoc, a je kvůli takovému chování vystavena buďto smrti nebo je její zdraví ohroženo. Sazby za opuštění dítěte do tří let věku, nebo pokud se pachatel dopustí takového činu vícekrát nebo na alespoň dvou osobách, odpovídají závažnosti činu. Tím, že byla vytvořena nejnižší chráněná věková kategorie, pro jejíž pachatele jsou sazby vyšší, byl vyjádřen zájem společnosti zajistit v co největší míře bezpečí a klidný vývoj nejmenších, jelikož tyto děti jsou bezbranné a neschopné, jak po rozumové, fyzické či mentální stránce, se o sebe postarat, tudíž jsou v největší míře odkázány na pomoc jiných v zajišťování svých potřeb. Při opětovném páchání činu jde především o souběh trestných činů a z hlediska zavinění postačí nedbalost. Byl-li spáchán čin nejméně na dvou osobách, jde o čin, při kterém byl jeden skutek páchán na vícero obětech.

Dostatečná výchova a výživa dítěte a jiných osob, které si samy nedokážou pomoc zabezpečit, jsou objektem trestného činu opuštění dítěte nebo svěřené osoby. Hlavním zájmem, který toto ustanovení chrání, je ochrana zdraví a života dítěte a dospělých osob, jejichž stav z různých důvodů neumožňuje se o sebe postarat a zajišťovat si tak své základní životní potřeby. Předmětem trestného činu je tuto práci v první řadě dítě samo, které si nedokáže opatřit pomoc, tedy jedná se především o děti předškolního věku. Ochrana se týká především dětí nízkého věku, v jejichž možnostech není čelit obtížným situacím, ve kterých by se potencionálně mohlo vyskytnout. Může se jednat rovněž i o děti starší, pokud se ocitlo v takové nepříznivé situaci, ve které si není schopno samo pomoci a není schopno se z ní samo dostat, vzhledem ke své nesamostatnosti nebo podmínkám daného prostředí. Je potřeba

uvážit míru tělesného a duševního rozvoje dítěte i jeho povahové vlastnosti na základě znaleckého posudku pocházejícího od dětského lékaře.

Jinou osobou se rozumí osoba, o kterou má osoba do jejíž péče byla svěřena povinnost pečovat, pokud si sama není schopna pomoci. Dále se tím rozumí osoby dospělé, které kvůli svému pokročilému věku, nemocem, invaliditě, opožděnému vývoji nebo jiných negativních okolností nejsou schopny se samy o sebe či o své záležitosti postarat, a v důsledku toho jsou odkázány na pomoc druhých.

Pachatelem je osoba, které je uložena povinnost se o dítě či svěřenou osobu starat a pečovat o ni. Tím jsou především:

- rodiče,
- poručníci dítěte,
- opatrovníci svěřené osoby,
- pěstouni,
- osoby, kterým byl nezletilý předán do péče na základě usnesení soudu o předběžném opatření,
- osoby, do jejichž výchovy bylo dítě svěřeno soudním rozhodnutím,
- zaměstnanci ústavu pro ústavní výchovu nebo ochranou výchovu,
- osoby, které převzaly na sebe péči o dospělou osobu, která si nemůže sama opatřit pomoc,
- zaměstnanec nemocnice, domova důchodců nebo jiného obdobného zařízení, které přijalo osobu, která si nemůže sama opatřit pomoc,
- osoba, která převzala péči o dítě nebo o svěřenou osobu na základě dohody uzavřené s tím, kdo má jinak povinnost o dítě pečovat,
- také osoba, která bez předchozí úmluvy fakticky převzala péči o dítě nebo jinou osobu, jež si sama nemůže opatřit pomoc.

Aby byla splněna trestní odpovědnost, vyžaduje se úmyslného zavinění, kdy úmysl pachatele zahrnuje nebezpečí smrti či ublížení na zdraví. V situaci, kdy je pachatel obeznámen

se situací, že opuštění dítěte nebo svěřené osoby může vést až ke smrti, a je s tím srozuměn, jsou naplněny znaky trestného činu vraždy, zabití nebo vraždy novorozeného dítěte matkou.⁵⁹

5.5 Únos dítěte a osoby stížené duševní poruchou

Skutková podstata u trestného činu únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou naplní ta osoba, která dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou odebere z opatrování osoby, která má povinnost o ni pečovat dle úředního rozhodnutí nebo jiného právního předpisu.

Podle § 200 je objektem zájem na nerušeném a harmonickém výkonu péče, který vykonává příslušná osoba, které náleží takovéto oprávnění nad nezletilou osobou nebo osobou trpící duševní poruchou.

Za předmět útoku se považují děti a osoby mladší osmnácti let, pokud není stanoveno jinak, dále osoby trpící duševní poruchou, která buďto vyplývá z duševní nemoci, nebo se jedná o silnou poruchu vědomí, mentální retardaci, silná asociální porucha osobnosti a další závažná duševní a sexuální onemocnění. Vyjmutí dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou z opatrování té osoby, která má povinnost o ni pečovat se považuje za objektivní stránku tohoto trestného činu.

Opatrování je míněno zajišťování materiálního zabezpečení, rovněž jako souvisejících úkonů, které jsou nezbytné k životu opatrované osoby dle zákona nebo úředního rozhodnutí.

Odejmutím nebo odebráním z opatrování je zamezeno oprávněné osobě v péči o dítě nebo osobu stíženou duševní poruchou, k čemuž může dojít, pokud je takováto osoba odvedena, odvezena, odnesena nebo zadržena. Není rozhodující, jestli je záměr směřován k dlouhodobému odejmutí unesené osoby z opatrování osoby, která má oprávnění a je povinna péči o danou osobu, nebo jestli se jedná o odejmutí na přechodnou dobu.

Jako nepodstatný fakt se považuje ten, zdali dítě nebo osoba stížená duševní poruchou odešla s únoscem dobrovolně nebo byla nápomocna k vlastnímu únosu, rovněž se nehledí ani na prostředky, které byly využity k únosu dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou. O únos dítěte nebo osoby stížené duševní poruchou se nehovoří v případě, že povinná pečující osoba

⁵⁹ *K trestným činům proti rodině a dětem v novém trestním zákoníku* [online]. 2011 [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://pravnicadce.ihned.cz/c1-50634850-k-trestnym-cinum-proti-rodine-a-detem-v-novem-trestnim-zakoniku>>

souhlasila s jejím odejmutím před činem nebo po činu, ale souhlas nebyl vynucený ani udělen ve strachu.⁶⁰

5.6 Zanedbání povinné výživy

Trestný čin zanedbání povinné výživy je, spolu s krádeží a porušením domovní svobody, jeden z nejčastěji páchaných trestných činů na našem území. § 196 ochraňuje vyživovací povinnosti, které vyplývají ze zákona o rodině.

Zákon o rodině vymezuje vícero druhů vyživovacích povinností a vztahů, například vyživovací povinnost rodičů a dětí, mezi manžely, vyživovací povinnost mezi příbuznými v pokolení přímém, vyživovací povinnost mezi osvojitelem a osvojencem, a další. Nejčastěji se v tomto ohledu však hovoří o vyživovací povinnosti ve vztahu rodičů k dětem, která vyplývá přím ze zákona o rodině, a k jejímu vzniku není potřeba rozhodnutí soudu.

Náplní vyživovací povinnosti není pouze finanční zajištění dané osoby, ale rovněž faktická péče, při které se nejedná pouze o samotnou výživu, ale i o další potřeby týkající se bydlení, starosti o zdraví a čistotu, šatstva, dohledu nad svěřenou osobou a připravování jedince do dalšího života. Za plnění vyživovací povinnosti se rovněž považuje, že osoba, která je povinna se podílet na výživném, se z vlastní iniciativy všeobecně zajímá o osobu, které má být výživné vypláceno, pokud jsou tyto informace podle okolností dostupné.

Porušení ustanovení o zanedbání povinné výživy má hned dvě roviny, které považují jednání za trestné. Jedná se o neplnění vyživovací povinnosti a vyhýbání se plnění této zákonné povinnosti. Pojem neplnění vyživovací povinnosti je právně chápán nejen jako situace, kdy povinný subjekt neplní vyživovací povinnost vůbec, nebo neplnění vyživovací povinnosti v povinném rozsahu, ale za trestné je rovněž považováno i nesplnění několika jednotlivých měsíčních dávek. Jako vyhýbání se plnění povinnosti se rozumí neplnění vyživovací povinnosti, která je spojena s jednáním za účelem zbavení se vyživovací povinnosti nebo zamezení vymáhání výživného, jako příklad lze uvést vyhledávání zaměstnání s malým výdělkem. Za výživné se nepovažují dárky a jiná příležitostná plnění v době styku rodiče s dítětem, které nesměřují k zabezpečení potřeb dětí. Rodič není od vyživovací povinnosti osvobozen ani pokud je zbaven rodičovských práv. Aby došlo k naplnění skutkové podstaty

⁶⁰ *K trestným činům proti rodině a dětem v novém trestním zákoníku* [online]. 2011 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z WWW: <<https://pravnicaradce.ihned.cz/c1-50634850-k-trestnym-cinum-proti-rodine-a-detem-v-novem-trestnim-zakoniku>>

u trestného činu zanedbání povinné výživy, postačí nedbalost. Jedná-li se o vyhýbání plnění vyživovací povinnosti je zapotřebí úmysl.⁶¹

5.7 Ohrožení výchovy dítěte

„Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že:

- *svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,*
- *umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život,*
- *umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo*
- *závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. (§ 201 odst. 1 trestního zákoníku).“*

Trestný čin ohrožení výchovy dítěte, § 201 odst. 1 trestního zákoníku, vyplývá v prvním odstavci z dosavadního znění skutkové podstaty trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže § 217 starého trestního zákona, při čemž jsou některá slova nahrazena a upřesněna. Primární skutková podstata při ohrožení výchovy mládeže je naplněna tehdy, pokud pachatel, ohrozí citový, mravní či rozumový vývoj dítěte alespoň jedním druhem jednáním uvedeného výše, byť i z jednání nedbalostního.

Pachatelem se stává ten, jenž zapříčiní ohrožení citového, mravního či rozumového vývoje dítěte tím, že jej nechá propadnout drogám, alkoholu, záškoláctví, prostituci, promiskuitnímu chování a jiným negativním způsobům či nezletilý jinými způsoby narušuje občanské soužití, případně pokud trestnou činností zajišťuje obživu a přebere jiné negativní návyky či zájmy, které jsou nebezpečné pro tělesné nebo duševní zdraví anebo jeho další vývoj. Za objekt ohrožování výchovy dítěte je považován zájem o správnou výchovu nezletilých dětí, která by měla být probíhat tak, aby byl zajištěn pořádný rozumový, mravní a citový vývoj, rovněž podle zásad morálních postojů společnosti. Pachatelem v prvních třech bodech může být jakákoli osoba, tím je tedy míněna nejenom ta osoba, která má zvláštní povinnost pečovat o danou ohroženou osobu. Z posledního, čtvrtého, bodu vyplývají jako pachatelé pouze rodiče, osvojitelé, manžel rodiče, který není vlastním rodičem dítěte, ale žijí

⁶¹ Zanedbání povinné výživy a účinná lítost [online]. 2001 [cit. 2019-21-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/zanedbani-povinne-vyzivy-a-ucinna-litost-8811.html>>

spolu ve společné domácnosti, dále poručník, opatrovník, pěstoun, osoba, které bylo dítě svěřeno do výchovy soudním rozhodnutím, pracovníci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nebo pracovník ústavu, ve kterém se vykonává ústavní nebo ochranná výchova, dále osoby, kterým bylo předáno nezletilé dítě do péče na základě usnesení soudu o předběžném opatření, nebo osoba, která převzala nezletilého od rodičů nebo jiné oprávněné osoby do opatrování a zavázala se o něj pečovat. Ke spáchání trestného činu ohrožení výchovy dítěte postačí nedbalostní jednání.

První možností naplnění skutkové podstaty trestného činu ohrožení výchovy dítěte je možno jmenovat svádění dítěte k zahálčivému nebo nemravnému způsobu života. Zahálčivým životem je míněn parazitní způsob života, což je například dlouhodobé záškoláctví, hazardní hry, žebrání, veškeré formy prostituce, z níž plyne finanční obohacování. Pod způsobem života, který je nazván jako nemravný je možno si představit nedodržování morálních zásad, ale i zásad hygienických návyků. Pod nemravným životem si lze představit například alkoholismus a narkomanií.

Ve druhém bodě je uvedeno umožnění dítěti vést zahálčivý nebo nemravný život, čímž se rozumí situace, ve které pachatel vytváří podmínky pro možnost vzniku a osvojení si negativních návyků. Tím je myšleno nedostatečné poskytování péče dítěti, které takřka vyrůstá na ulici. Dlouhodobě nenavštěvuje školská zařízení a je ponecháno bez dozoru, a proto je z těchto důvodů vystaveno různým negativním vlivům, a stává se z něj „dítě ulice.“

Třetí bod uvádí umožnění dítěti opatrovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem. V tomto případě se jedná o pachatele, který dítěti zprostředkuje možnost opatřit prostředky jak pro sebe, tak pro jinou osobu trestnou činností. Zejména jde o vytvoření jistých podmínek pro páchaní, například poskytnutím náčiní. O umožnění opatrovat prostředky pro trestnou činností jde též v situaci, kdy pachatel podmínky pro páchaní trestné činnosti dítěte zprostředkovává nepřímou formou, a jestliže je pachatel seznámen s tím, že dítě má v úmyslu páchaní, a od provedení takového činu se ho nesnaží zastavit nebo jinak nezamezit, aby dítě spáchalo protiprávní čin neboli čin jinak trestný, nebo provinění. Rovněž pachatel umožní nezletilému, aby sobě nebo jiné osobě obstarávalo prostředky i jinými zavrženíhodnými způsoby.

Poslední bod se věnuje situaci, ve které pachatel závažným způsobem poruší svou povinnost pečovat o dítě nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské

zodpovědnosti. V tomto bodě se jedná především o nedodržení rodičovské péče, jíž se týká obstarání a zajištění nejen základních potřeb dítěte důležitých pro klidný vývoj dítěte i jiné neméně důležité potřeby. O závažné narušení jiné důležité povinnosti se jedná v případě závažného porušení značně přesahující limity, které jsou v rámci rodičovské odpovědnosti stanoveny § 31 zákona o rodině. Dle tohoto paragrafu je vyžadován dohled, který odpovídá míře vývoje dítěte a rodiče smějí jen jisté přiměřené výchovy a výchovných prostředků za účelem ochrany důstojnosti dítěte a nesmí být jakýmkoli způsobem ohroženo zdraví dítěte a rovněž citový, rozumový a mravní vývoj dítěte.

„Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. (§ 201 odst. 2 trestního zákoníku).“

Hlavní skutková podstata druhého odstavce je naplněna tehdy, pokud osoba umožní, a to i z nedbalosti, dítěti používání výherních hracích přístrojů, na které je zařízení ovlivňující výsledek hry a je zde možnost poskytnutí finanční výhry. Hrací přístroj je zařízení v podobě automatu s elektrickými, elektrotechnickými, mechanickými a dalšími zařízeními, které mají vliv na výsledek hry, rovněž zařízení musí mít možnost finanční výhry. Pachatelem se může stát i osoba, která nemá vůči dítěti povinnost péče, může se jednat například o provozovatele daných výherních zařízení, při čemž trestný čin může být spáchán jak úmyslně, tak z nedbalosti.⁶²

5.8 Podání alkoholu mladistvému

„Kdo ve větší míře nebo opakovaně prodá, podá nebo poskytne dítěti alkohol, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.“

Trestný čin zaměřující se na podání alkoholu dítěti byl zpřesněn tak, aby bylo možno postihnout již opakované chování pachatele spočívající v prodání, podání, poskytnutí alkoholu k požití, kdy pachatel dítěti jen úmyslně umožňuje požití alkoholu, aniž by došlo k přímo k prodeji nebo podání alkoholu nezletilému. K naplnění skutkové podstaty směřuje

⁶² *K trestným činům proti rodině a dětem v novém trestním zákoníku* [online]. 2011 [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://pravnicadce.ihned.cz/c1-50634850-k-trestnym-cinum-proti-rodine-a-detem-v-novem-trestnim-zakoniku>>

ten, kdo ve větší míře nebo opakovaně podá, prodá nebo dítěti alkohol poskytne, při čemž forma podání alkoholu dítěti není k naplnění skutkové podstaty důležitá. Tímto zákonem je především chráněn zájem dítěte a ochrana zdravého jak tělesného, tak duševního vývoje nezletilé osoby, čímž je míněn objekt.

Podáním alkoholu je míněna činnost poskytování alkoholických nápojů v podobě nalití, darování či prodej. Prodejem alkoholu se zabývá zákon č. 379/2005 Sb. o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů. Tento zákon vymezuje místa, na kterých je možno alkoholické nápoje prodávat a to tak, že je alkohol možno prodávat pouze ve speciálních prodejnách alkoholických nápojů, ve speciálních odděleních velkých prodejen určených k prodeji alkoholických nápojů, v prodejnách potravin a smíšených prodejnách, nebo v zařízeních společného stravování provozovaných na základě hostinské činnosti, v ubytovacích zařízeních a kulturních zařízeních s výjimkou zařízení určených pro děti, vyjma příležitostných prodejů rozlévaných alkoholických nápojů při slavnostech, tradičních akcích, výročních trzích atd. Zákon rovněž stanovuje zákaz prodeje nebo podávání alkoholu všem nezletilým osobám na veškerých akcích, které jsou jim určeny, ve všech školských zařízeních, v automatech, kde není možné ohlídat věk nakupujících osob, rovněž jsou zakázány jiné formy prodeje, kde není možné ověření věku. Poskytnutím alkoholu se rozumí předání za účelem výměny za jakoukoli jinou věc. Opakovaným prodejem, podáním či poskytnutím alkoholu je stanoveno aspoň druhé prodání, podání, poskytnutí alkoholu v určitém časovém období, i v minimálních dávkách. Pokud dojde k podání, prodání, poskytnutí alkoholového nápoje v míře větší, případ se posuzuje s ohledem k věku a vospělosti nezletilé osoby, rovněž se hodnotí obsah alkoholu v podaných nápojích, tudíž není možné vymezit přesnou hranici pojmu „větší míra.“⁶³

⁶³ *K trestným činům proti rodině a dětem v novém trestním zákoníku* [online]. 2011 [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://pravnicradce.ihned.cz/c1-50634850-k-trestnym-cinum-proti-rodine-a-detem-v-novem-trestnim-zakoniku>>

5.9 Vražda novorozence matkou

Jedná se o trestný čin vedoucí k agresivnímu chování. Vražda novorozence svou matkou ihned po porodu je společností vnímáno jako jeden z nejohavnějších činů, především v době baby boxů s možností anonymního odložení dítěte. Z historie, které se věnuje kapitola výše, je známo, že v minulosti se takovéto činy na dětech odehrávaly často, viz. starověká Sparta.⁶⁴

§ 142 trestní zákon: „*Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.*“⁶⁵

Specifičnost tohoto trestného činu pramení z jeho ojedinělého znaku, kterým je míněno rozrušení vyvolané porodem. Je zde tedy brán zřetel na zvláštní stav psychiky ženy, který žena po porodu prožívá. Tento stav může zapříčinit nenormální chování, především jedná-li se o labilní či psychicky slabou osobu, a vyústit i ve vraždu svého čerstvě narozeného potomka. K prokázání tohoto zvláštního poporodního stavu ženy se využije znalecký posudek z daného oboru, v tomto případě z oboru porodnictví. Pokud se úspěšně povede prokázat poporodní špatný psychický stav matky, pohybují se tresty v mírnějších rozmezech než u trestného činu vraždy.

Svou významnou roli zde taktéž sehrává fakt, že se zde jedná o časové rozmezí, ve kterém bylo zabití novorozeného dítěte provedeno. Pokud se jedná o čin způsobený rozrušením z porodu, je novorozenec usmrcen buďto přímo při porodu, nebo ihned po něm. Toto prokazování je však náročné, jelikož doba „ihned po porodu“ není nikde definována a přesně stanovena, to může způsobit jisté komplikace při dokazování. Je tedy potřeba přistupovat ke každému případu individuálně, a i ho individuálně posuzovat. V případě, že matka jednala v době, kdy u ní žádné poporodní rozrušení nenastalo, případně nebylo zjištěno, její čin se kvalifikuje jako vražda osoby mladší patnácti let, u níž je možno přistoupit i k výjimečnému trestu.⁶⁶

⁶⁴ *Zvláštnosti trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou* [online]. 2013 [cit. 2019-14-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zvlastnostitrestneho-cinu-vrazdy-novorozeneho-ditete-matkou-15420.html>>.

⁶⁵ *Zákony II : sborník úplných znění zákonů správního, trestního práva a právní pomoci a souvisejících předpisů platných k 1.1.2017* Český Těšín: Poradce, 2017. s. 28. ISSN 1802-8276.

⁶⁶ *Zvláštnosti trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou* [online]. 2013 [cit. 2019-14-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zvlastnostitrestneho-cinu-vrazdy-novorozeneho-ditete-matkou-15420.html>>.

Praktická část

Praktická část bakalářské práce je zpracována za pomoci řízeného rozhovoru s paní Nikolou Markovou a Markétou Skálovou z Diecézní charity v Českých Budějovicích, které se primárně specializují na domácí násilí, ale i na domácí násilí a týrání dětí v domácím prostředí, tudíž je celý řízený rozhovor situován spíše na trestnou činnost prováděnou rodiči na dětech v domácím prostředí.

Hlavním aspektem praktické sekce bakalářské práce je řízený rozhovor se sociálními pracovníky z charitativní organizace, který byl, právě s nimi, zvolen záměrně z důvodu znalostí nabitých ze své praxe. Jelikož by takový rozhovor mohl u nezletilých vyvolat silné negativní vzpomínky, a tak celkově přivodit zhoršení jak psychického, tak potenciálně i zdravotního stavu, proto byl zvolen řízený rozhovor s odbornými pracovníky. Týrané a zneužívané osoby jsou často pod psychologickým či psychiatrickým dohledem, ale i pod záštitou a ochranou charitativní organizace. Forma dotazníkového šetření byla vyloučena z důvodu nic nevyovídajících výsledků, jelikož se jedná o citlivé informace, u nichž lze předpokládat nepravdivost odpovědí i pod anonymitou z důvodu strachu nebo studu.

Stanovení hypotéz

- Nejčastějšími agresory jsou muži z hůře sociálně postavených rodin,
- nejvíce jsou ohrožené děti v předškolním a mladším školním věku z důvodu bezbrannosti,
- pedagogové a zdravotníci jsou schopni rozpoznat situaci, kdy dochází k týrání dítěte,
- současná doba podněcuje násilí a týrání obecně, dětí především z důvodu bezbrannosti, je častější než v dobách dřívějších,
- současný systém na ochranu nezletilých a dětí by bylo potřeba do budoucna vylepšit,
- týrané nezletilé osoby se nejčastěji projevují agresivně jak mezi svými vrstevníky, například ve školských zařízeních, ale i v budoucnosti, v dospělosti, se projevují agresivně a týrání převádějí na své děti.

Jsou častějšími pachateli ženy nebo muži? Jaká je jejich nejčastější věková kategorie a sociální postavení? Je to záležitost pouze sociálně slabších rodin?

„Nejčastějšími pachateli jsou z pravidla muži, ve věku kolem 30-40 let, samozřejmě že jsou i případy, kdy jsou tyrankami i ženy, ale nejsou to tak časté případy jako u mužů. Sociální postavení pachatelů je různé. Liší se především praktikující způsoby týrání. Co se týká psychického týrání, jsou to zpravidla výše postavení lidé, manažeři, ředitelé, pracovníci na vedoucích pozicích, podnikatelé. Jejich násilí je hodně promyšlené, týrají tím jak partnerky, tak děti, nejedná se o prvoplánové týrání, kdy je dána rána ve vzteku, která je hned vidět v podobě například modřiny, proto týrají psychicky udělováním různých tvrdých příkazů, zákazů, omezení, což není na první pohled vidět. Je to dlouhodobé a oběti to ničí víc. V takovýchto případech zde může být i souvislost s vykonávaným dominantním zaměstnáním pachatele, ze svého zaměstnání jsou zvyklí velet, takže si tuto zvyklost přenášejí i do domácnosti. Velmi časté jsou případy, kdy takovíto lidé byli ve svém dětství rovněž hodně utlačováni, cepováni, sami vyrůstali v násilném prostředí, takže násilí přenášejí i do svých rodin a přebírají zažitě vzorce chování a berou násilí jako naprosto přirozenou věc.

K fyzickému násilí mají sklony spíše asociální lidé, avšak se vůbec nevyhýbá i sociálně lépe postaveným rodinám. Fyzické týrání je pro takovéto lidi častější z toho důvodu, že nejdou pro ránu daleko. Je tu velká provázanost i s maminkou dětí, jde to ruku v ruce. Je většinou problém v rodině jako celku, není to pouze záležitost jednostranná. Zatím jsme se nesečkali s rodinou, kde by to na nějakou stranu fungovalo. Pokud probíhá násilí na matce, tak jsou i děti obětí po stránce psychiky, protože ty děti vše vidí. Neplatí pravidlo, že děti, když jsou zavřené v pokojíčku, tak nic nevidí, neví.“

Jsou více ohroženi chlapci nebo dívky? Jaká věková skupina nejvíce?

„Na toto se asi nedán přesně odpovědět, nebo charakterizovat. Častěji, co se týká fyzického násilí, jsou obětmi dívky, u kterých je jakási podobnost s matkou zpravidla. Kluci jsou častěji pod velkým psychickým tlakem a násilím, jelikož otcové se často příliš angažují, nutí je do sportů. Tudíž u chlapců je častější psychické týrání.

Máme zde případ, kdy rodiče jsou již dlouhodobě od sebe a pořád se táhnou spory o dítě. Děti byly svěřeny do péče matky, otec chtěl rozšířenou péči, ale byl psychicky narušený a týral tak i své děti. Jedno z dětí v mladším školním věku skončilo v psychiatrické

péči s diagnózou těžkých psychických následků. Otec u něj lpěl na sportu, gymnastice na vysoké úrovni. Docházelo k přepínání sil dítěte jak po stránce fyzické, tak hlavně po stránce psychické. Otec si však své chování absolutně neuvědomoval, a měl za to, že dělá pro své dítě jen to nejlepší. Ke svému druhému dítěti zaujal diametrálně odlišné postoj, nepotřebuje jej vídat.

Nezletili jsou psychicky ohroženi už od malička, od 3 do 6 let, kdy již vnímají, co se děje, začíná psychické týrání. Opět neplatí tvrzení, že dítě nic nevnímá, když je zavřené v pokojíčku. Míváme zde případy maličkových dětí, i zhruba tříletých, kdy zůstává rozum stát nad tím, co ony povědí, co se u nich doma děje. Co se týče fyzického týrání, jsou postiženy spíše větší děti, pubertáči, kdy se například zastanou matky, takže v takovýchto případech se jim dostává spíše fyzických konfliktů.“

Jsou rozdíly mezi pachateli ve smyslu způsobu týrání? Je pro ženy a muže specifický nějaký druh trestné činnosti páchané na dětech?

„Ženy bývají často spíše oběti než násilníci v pravém slova smyslu. Ale ženy právě z toho důvodu, že jsou samy týrané, situaci psychicky nezvládají a svůj vztek ventilují směrem k dětem. Často nezvládají rodičovské kompetence a výchovu dětí. Psychicky tyto ženy kolabují, ječí na děti a může dojít k nepřiměřenému výprasku. Otcové často tlačí na psychiku, více než fyzické útoky, často manipulují. Muži se více bojí, aby neublížili, proto se uchylují k psychickému útlaku. I když jsou to psychopati, jsou velice inteligentní, proto se bojí použít fyzické násilí. Ženy jsou tudíž labilnější a v záchvatu psychického rozrušení, jednají výbušně. Je to i logické, pokud je žena několik let týraná jakýmkoli způsobem, musí to nějak ventilovat.

Je nám znám případ, na kterém je možno spatřovat koloběh týrání, otec týrá matku, matka si vztek vylévá na dětech a děti na psovi. Muž psychicky utlačoval svou ženu, žena nevydržela, vybuchla, a svůj vztek si vylila na dítěti. Dítě, které vedlo na vodítku psa, do něj taktéž ze vzteku koplo. Na tomto příkladu je vidět, že pokud probíhá nějaká negativní situace v rodině, je tím celá rodina poznamenána.“

Jsou časté případy týrání či zneužívání od nevlastního otce či matky a prarodičů?

„Od nevlastních rodičů je to časté, hlavně když to jsou násilné osoby. Především muži. Pravděpodobně je i nejvíce případů, kdy právě nevlastní otec nebo matka utlačuje, týrá, nevlastní dítě.

Ale máme zde i jeden případ s prarodiči, kde matka měla zakázáno od svého partnera vidat se se svými rodiči. Měla dvě děti, kterým též zakazovala návštěvy u dědečka, měli pokřivené vztahy, což je zde velmi časté. Dědeček se o děti chtěl starat, takže si musel soudně zažádat a bylo mu vyhověno. Ve chvíli, kdy se děti dostaly do péče prarodičů, bylo vše v pořádku a vše fungovalo. Pokud se obecně děti dostanou do péče prarodičů, kteří chtějí pomáhat, tak ti už netýrají. Vše se pečlivě zkoumá, aby právě nedocházelo k dalšímu týrání a narušování výchovy. Pokud by se totiž stalo, že se děti dostanou k prarodičům, kteří je taktéž budou týrat, jsou odebrány a končí v dětských domovech, protože není možnost, kam je jinam umístit, protože jsou to rodiny úplně zlikvidované. To se také stává, jelikož agrese rodičů často pramení právě z primární rodiny, je to takový koloběh. Ženy, matky jsou většinou hodně zmanipulované svými partnery, násilníky.

Měli jsme zde situaci, kdy se řešil případ prarodičů a za několik let sem přišla paní, že vnuče je také týráno. Není myslitelné, aby se dítě vyjmulo z takovéto rodiny a dalo k prarodičům, kde je situace stejná. Pokud se nezasáhne, může být takto postižena celá rodová linie.

Další skutečný případ, dědeček měl sexuální narážky na svou vnučku, děvče kolem patnácti let. Tohle jsou ale velmi výjimečné případy a prarodiče většinou fungují dobře.

Jako forma psychického týrání se považuje i situace, kdy si matka nebo otec najdou nového partnera, který ‚cizí‘ děti odstrkuje, nechce je. Další případ, který se stal nedávno, paní měla 2 dcery, každou s jiným mužem, dcera z předešlého manželství byla druhým manželem velmi nechtěná a týraná. Dcera, když přišla ze školy, byla zavírána v pokoji, musela ležet na posteli s nataženými rukama podél těla, když se zvedla, dostala. Matka o tom nevěděla, jelikož se to dělo v době, kdy byla v práci. Na druhou, vlastní dceru, otec pohlížel úplně jinak, ta tohle dělat nemusela.“

Jaké jsou, tady ve vaší organizaci, nejčastější druhy trestné činnosti páchané na nezletilých?

„Tady u nás je nejčastější psychické násilí a manipulace dětmi proti druhému rodiči. To je velmi podceňované, ale závažné. Dále fyzické násilí rodičů pod vlivem alkoholu. Sexuálního násilí je, na štěstí, velmi málo.“

Jaká je role učitelů? Jsou schopni rozpoznat týrání, zneužívání či jinou trestnou činnost na dětech? Je schopen pedagog rozpoznat týrání či zneužívání například dle obrázku?

„Učitelé, stejně jako my, mají ohlašovací povinnost, hlavně ve vztahu k dětem. Takže když jsou nějaké evidentní známky násilí – časté modřiny, zlomeniny, předává se vše OSPODU a hlásí na policii. Učitelé by měli být první, kdo to zjistí. Ale není to tak vždy. Ne vždy učí jeden pedagog třídu dlouhodobě, hlavně u starších žáků tomu tak není. Ale když už se na něco přijde, tak to hlásí na OSPOD, který by měl zmapovat situaci v rodině a komunikovat s policií. Liší se škola od školy. V některých školách perfektně fungují školní psychologové, výchovní poradci, kteří, v případě podezření, umí s dětmi komunikovat a dozvědět se další informace. Jsou rovněž školy, ve kterých osobní přístup absolutně neexistuje, učitelé se nechtějí vměšovat do rodinných záležitostí. Což je pochopitelné.“

V případě školek a tématu domácího násilí na dětech v psychické formě se učitelé neangažují, ani na to nemají dostatečnou pravomoc. Co to pro ně přinese? Pokud dítě není povinně ve školce, není předškolákem, školku opustí, může se vše vymknout kontrole. Dítě doma dostane, protože si dovolilo ve školce o problémech rodiny mluvit. Takže učitelé zasahují pouze v případech, kdy je evidentní fyzické týrání. Pokud má dítě sem tam nějakou modřinu, což je u dětí zpravidla normální, vzhledem k jejich akčnosti, nepřikládá se jim význam. Pokud má ale jinak nevysvětlitelná zranění, tak učitelé konají. Máme zde případ chlapečka, u kterého bylo zjištěno týrání psychické. Chlapeček se v pěti letech pomočuje, koktá. Je evidentní, že v rodině probíhají nějaké problémy, které chlapeček odnáší psychicky. Ve školce to nikdo neřeší, protože je to osobní, citlivé a nevyzpytatelné téma, u kterého pedagogové neví, jak se může vyvinout dál, tak se do toho míchat nechtějí.“

Jaké jsou metody při zjišťování informací od malých dětí ve věku předškolním a mladším školním věku?

„Malé děti jsou samozřejmě také vyslýchány. S takovými malými dětmi se pracuje buď to na OSPOD nebo na policii ve speciálních uzavřených místnostech, které jsou vybavené různými panenkami, na kterých děti ukazují, co se jim děje, také mohou kreslit různé obrázky, ze kterých psychologové jsou schopni vyčíst různé informace. Dále se provádí diagnostiky osob či situací. V Českých Budějovicích se diagnostikou zabývá Krizové centrum. Například děti na vytvořeném pískovišti předvádějí rozestavení rodiny pomocí figurek nebo si jenom hrají a jsou na nich zkoušeny různé situace a hodnotí se, jak děti reagují. Tyto metody jsou u malých dětí hodně nekomplexní. Při hře se toho samozřejmě hodně ukáže, ale pokud je dítě například osm hodin na posudku a člověka, se kterým ‚výslech‘ vede nezná, nedá právě ty informace, které by byly potřebné. Oba dva by se potřebovali vídat alespoň měsíc, aby se lépe poznali, dítě se otevřelo a byly získány veškeré důležité informace. Je to sice dobrá metod přinášející hodně informací, ale ne všechny. U velkých dětí, od dvanácti let, výslechy probíhají normálně, i OSPOD s nimi zachází jako s dospělými, ne formou hry.

Měli jsme zde také případ, kdy chlapec skončil v diagnostickém ústavu, protože nebylo vůbec jasné, co se v rodině děje. Do případu byla zapletena i babička, probíhala zde obvinění právě od ní, že matka týrá, nebo naopak obvinění od matky, že otec týrá. Chlapec v mladším školním věku při záchvatu vzteku mlátil, napadl matku, která se bránila, držela ho. On měl nějaké modřiny a padlo podezření, že je chlapec týraný. Chlapce byl přemístěn do diagnostického ústavu, kde se právě zhruba po měsíci ukázalo, že je psychicky týraný právě od otce a matka s jakýmkoli týráním nemá nic společného. Na vše se přišlo ale právě až po delší době, to je důkaz toho, že na přesné zjištění stavu je potřeba hlavně čas. Pokud dítě vyslýchá policie nebo OSPOD ve specializovaných místnostech, tak se takřka vše rozkryje, ačkoli je to metoda hodně invazivní a je pro děti stresující. Je pro ně lepší vše zjistit formou hry, kdy jsou děti v klidu. Jde hlavně o přístup oprávněných lidí, jednotlivá obvodní oddělení se od sebe liší. Vždy záleží na empatii vyslýchajících. V rámci Jihočeského kraje jsou oblasti, které fungují perfektně, ale například pohraniční oblasti fungují hůře.“

Jaký je postup při řešení týrání?

„Odpověď bych uvedla na příkladu dvou dětí, které byly hodně týrané. Tam to bylo tak, že byla mlácená i maminka i dětičky. U dětí si všimli i ve škole, že chodí s modřinami, bylo to na malé vesnické škole, kde se to moc neřešilo, ale učitelka tyto podezřelé modřiny nahlásila jejich dětskému lékaři, který si je pozval na kontrolu i s maminkou a samozřejmě poznal, že jsou hodně děti bité. Lékař matce oznámil, že má ohlašovací povinnost, že vše nahlásí na policii a v případě, kdy od muže neodejde, děti jí budou odebrány. Poté, co pediatr situaci nahlásil policii, policie kontaktovala a informovala OSPOD. Matka od muže, který byl nevlastním otcem dětí, odešla a OSPOD na vše dohlížel. Matka bohužel nevydržela, jelikož závislost na muži byla příliš velká a po týdnu se vrátila. Došlo k zásahu policie a OSPOD, děti byly odebrány, přemístěny do Klokánku a odtud putovaly do pěstounské péče. O děti se zajímal jejich dědeček, kterému byly později svěřeny. V současné době se děti nacházejí u dědečka, kde jsou stále pod dozorem OSPOD, mají dětské psychology, aby se rozkrylo a zamezilo případnému dalšímu ubližování. Nevlastní otec je v současné době zavřený a matka se snaží o scelení rodiny, dochází k psychologovi, ale než bude opět moci být s dětmi, je to proces zhruba na dva roky.

Pokud je zjevné fyzické týrání, hlásí jej sami učitelé ve školách. Policie i OSPOD vše předávají na kriminálku, která případy přebírá a řeší. Mezi policií a OSPOD funguje komunikace v jakýchkoli případech, kde figurují děti, i když to nejsou přímo dotčené osoby. V Jižních Čechách, hlavně v pohraničí, se naleznou i místa, kde komunikace mezi orgány vážně a policie hlásí jen ty případy, které opravdu musí, pokud se naskytnou případy, kdy na sebe rodiče fyzicky útočí a někdy to odnesou i děti, ale děti nejsou hlavními dotčenými osobami, policie takovouto situaci na OSPOD neohlašuje. Právě z příhraničí často přichází i nejbrutálnější případy jakéhokoli týrání, ať už dospělých, tak i dětí. Policie vykazuje podle SARA DN (formulář, do kterého policisté evidují míru ohrožení – vysoká, střední, nízká, dále opakovatelnost násilí, zranění, zdali má oběť modřiny, odřený nebo zlomený nos a tak dále) jednotlivé části se obodují, body sečtou a vyhodnotí. Není to nejlepší způsob, příliš statistický, nicméně je potřeba evidovat opakovatelnost. Násilí v rodině musí eskalovat, aby nedocházelo ke zneužívání vykazování, hlavně ve vztahu k mužům, jelikož mnoho žen je hysterických a účelově si vymýšlí. Přijdou jednou, vypráví, že jsou týrané a za pár dní chtějí zprávy pro právníky, z čehož je zřejmé, že je to smyšlené a účelové, ale jsou i případy, kde je týrání zcela jasné. Máme tady případ násilí mezi partnery, kde paní měla zlámaná žebra, čelist, vykopané zuby, polámané ruce, prasklou lebku a k vykazování došlo až před nedávnem.

Šlo sice o alkoholičku, takže se vše bralo s rezervou, muž se zkoušel vymlouvat, že si vše udělala sama pod vlivem, ale kopance mluvily za vše. Další případ násilí z rodinných vztahů, kdy partner kopancem zlomil ženě pánev.“

Setkaly jste se ve své praxi rovněž se situací, kdy by děti týrali rodiče nebo prarodiče?

„Často. Nejčastěji, co se týče nezletilých, jsou to kluci, kteří jsou drogově závislí a hodně je i případů s nějakou psychózou, nejvíce schizofrenií. Měli jsme zde drogově závislého chlapce schizofrenika, který rodiče nožem skoro zabil. Takže pokud se situace otočí a nezletilí týrají rodiče, hrají velkou roli hlavně drogy a psychické poruchy.

Dále děti, i ty menší, často rodiče manipulují. Další případ matky a syna v předškolním věku, kdy maminka synovi něco odmítla koupit, tak on do ní kopl, plivl a proč? Protože to viděl u tatínka. To byl právě případ paní, které partner prokopl pánev, skončila ochrnutá. Děti přebírají vzorce rodičů.

Holky perfektně umí vše po psychické stránce. Když vám to pak někdo vypráví, krásně vidíte chování otce v opačném směru – dítě a matka, většinou jsou tyrany muži. Děti chování od nich přeberou. Když si vezmete takovou rodinu, třičtvrtě dětí jsou agresivních a zbytek je velmi pasivní, takové děti jsou pak často obětí šikany, hrozně se bojí, jsou zničené a jsou z nich oběti vychované už od malička.“

Myslíte si, že je současná doba nebezpečnější nebo se v minulosti týrání, zneužívání dětí více utajovalo? Mají sociální sítě nebo počítačové hry na toto téma nějaký vliv?

„Současnost je rozhodně lepší, dřív bylo toto téma domácího násilí, násilí na dětech, týrání, úplně tabu. Dřív probíhalo hlavně fyzické násilí, děti byly fyzicky trestány více než dnes. Dnes se na vše více dohlíží. V současné době se o tom hodně mluví, ale i tak je spousta případů latentní. Dnes jsou na ochranu dětí větší pravomoci, například ohlašovací povinnost, ta dřív nebyla.

Dnešní doba je hrozně uspěchaná, a i ti agresoři jsou tlačeni psychicky, je na ně vyvíjen nátlak, nejsou to jen psychopati, ale i lidé postižení stresem a shonem. I násilí je

promyšlenější, zákeřnější. Institut vykázaní vznikl v roce 2007 z toho důvodu, že těchto trestných činů bylo velmi mnoho. V 60.-70. letech bylo normální dát dítěti přes zadek, ale běžně to nefungovalo jako týrání jako třeba zavírání ve sklepech a jiné drastické praktiky. I dnešní výchova dětí je o dost benevolentnější, rodiče děti často přemlouvají, prosí, ale neuvědomují si, co vyrostě z takovýchto dětí prakticky bez hranic. Lidé mají v dnešní době velký problém dodržet hranice, jak ve výchově, tak v životě. Rodiče dětem často nenastavují hranice, ale v momentě, kdy rodičům dojde trpělivost, seřezou dítě, což samozřejmě není správná výchova. Jde to z extrému do extrému, velká benevolentnost, se přelévá do extrémní výbušnosti. Takhle i často vzniká právě týrání.

Hry úplně rodiče neovlivňují, ty ovlivňují hlavně děti. U sociálních sítí nějaké negativní ovlivňování úplně také není, ty spíše fungují preventivně, když se někde na sociální síti objeví případ týraného dítěte, všichni spíše zbystří.

Ale jsou i rodiče, kteří se nechají ovlivnit pozlátkem sociálních sítí, krásných úspěšných žen a tak dále, ale není to hlavní faktor, spíše velmi výjimečné případy. Ale i tak další případ z praxe, maminka tlačila svou dceru do modelingu, děvče, když dosáhlo plnoletosti z rodiny odešlo z důvodů velkého psychického nátlaku.“

Co otázka náboženství a sekt? Projevuje se náboženství či náboženské sekty na trestné činnosti páchané na nezletilých?

„Otázka sekt je velmi diskutabilní, protože se jedná o velmi uzavřená uskupení s vlastními interními pravidly a rituály, která mezi sebe cizí lidi prakticky vůbec nepouští. Pravděpodobně není známý ani žádný případ rituálního obětování dětí nebo to jsou další latentní případy.

V případě silně věřících a praktikujících křesťanských rodin může dojít k jakémusi nešťastnému výkladu bible. V takovýchto rodinách se striktně dodržují pravidla plynoucí z desatera, což může v praxi znamenat silný psychický, ale i fyzický tlak na děti, například při prikázání ‚cti otce i matku svou.‘ V souvislosti s praktikujícími křesťany může být také i velkým problémem otázka rozvodů, kdy matka raději snáší útlak, než aby požádala o rozvod, jelikož věří, že je vše v pořádku a má to tak být. Často si situaci vlastně ani neuvědomují. Také může být problematická situace, kdy se děti dostávají do puberty

a zkoušejí alkohol, ačkoli podání, prodání alkoholu dítěti je nezákonné, tím mohou doma velmi narazit, protože je to proti smýšlení a postojům rodiny. Tím samozřejmě trpí i děti především po psychické stránce.“

Za jak dlouho se přijde na to, že v rodině probíhá týrání? Kdo to nejčastěji odhalí?

„Je to strašně složité odhalit týrání v rodině. U dospělých lidí se na to přijde klidně například po 20-30 letech a nejčastěji se na to přijde právě ve chvíli, kdy přijde řada na děti, když se dítěti něco stane, takzvaná ‚poslední kapka.‘ Je velmi problematické zjistit násilí a spousta případů se nezjistí vůbec, je latentní. Děti nic neřeknou, protože se bojí. Tokové rodiny žijí často velmi uzavřeně, hodně si dávají pozor, takže děti moc nenavštěvují ani kroužky, zájmovou činnost, ve které by se to také mohlo odhalit. Pokud se jedná o psychické týrání, které je mnohdy závažnější než to fyzické, to se prakticky zjistit nedá, děti nic neřeknou a pokud to řeknou třeba kamarádovi, kamarád to řekne doma, tak mu na to rodiče zpravidla odpoví ‚ale prosím tě, on si vymýšlí.‘

V zaslané kazuistice je případ dvanáctileté holčičky, která byla sexuálně zneužívána zhruba rok a půl a nikdo nic nevěděl, ani matka, která s nimi žila v jedné domácnosti.“

Starší děti projdou ve školách jistými preventivními programy, vyhledávají sami nezletilí aktivně pomoc?

„Co se týká naší organizace, tak velmi málo, minimálně. Ale pořádáme různá IDT setkání na policejních orgánech (setkání interdisciplinárních týmů), která louží k posílení vzájemné spolupráce a informovanosti a víme, že například v Prachaticích moc dobře nefunguje součinnost orgánů, takže tam děti chodí samy na OSPOD. Již několikrát se stalo, že právě děti ve věku 16-17 let si přišli stěžovat. Dalším příkladem, kde si děti chodí do organizace stěžovat samy je Milevsko. Opět to jsou děti kolem 16.-17. roku, až ve věku, kdy se jim blíží osmnáct let a doba, kdy by mohly odejít z domova, ale mladší děti se bojí. Spíše se svěří kamarádce nebo kamarádovi a čekají, co se bude dít. Ti nás i často kontaktují, volají ‚kamarádce/kamarádovi se doma něco děje.‘“

Jaká je prognóza do budoucna? Jsou tendence zpřísňovat zákony a postihy na ochranu nezletilých?

„Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který je pro tuto problematiku důležitý, dále pak zákon č. 359/1999 Sb., kterým se řídí OSPOD, se upravují neustále. Tady u nás se neustále plánují změny, zlepšení, sice fungujeme 12 let, ale proti jiným zákonům, které dlouhodobě fungují, je to pořád málo. V poslední době se řešilo zpřísňování trestů jak za týrání dětí, tak za domácí násilí. Jisté tendence na zpřísňování pořád jsou a vytvářejí se i nové a nové organizace a centra.“

Jak působit preventivně a jaké jsou programy prevence?

„Naše organizace pořádá přednášky na školách, hlavně na vysokých školách, přednášky pro rodiče, přednášky v dětských centrech, mateřských centrech. Je velká snaha působit preventivně. Další organizace s širokým zaměřením na oběti, jak drogově závislé, zneužívané či týrané děti a jiné, které jsou už psychicky stabilizované a jejich životní příběhy jsou natolik silné, pořádá ve školách besedy, kde právě tyto oběti působí preventivně pro ostatní jako odstrašující případy ‚tak nikdy nechci dopadnout.‘ Toto je jako prevence úžasné, právě z důvodu autentických příběhů skutečných lidí. Takováto setkání jsou pořádána i pro dospělé.“

Programy, při kterých chodí několikrát za rok do škol policisté a vyprávějí dětem, že jakoukoli šikanu a násilí musí ihned nahlásit, sypou na ně zákony, to je k ničemu, děti to nebaví, nezajímá.

Další dobrou prevencí jsou i filmy, například film Zuřivec, to je kreslený patnácti minutový film pro děti, který je pro děti určitě větším přínosem.“

Jsou také případy, kdy si děti vymýšlejí a neprávem nařknou rodiče, nevlastní rodiče nebo prarodiče ze zneužívání, týrání?

„Děti, které si vymýšlí je hodně. Je to opět cíleně zaměřené v určitých chvílích – vysvědčení, výběr školy, začátek školy – obecně ve stresových situacích. Je to jejich obranný mechanismus, aby na ně nebylo špatně pohlíženo. Často si vše jen přibarvují, většinou

se v rodině opravdu něco děje, ale ne v takové míře, jak to oni prezentují. Takovéto vymyšlení je ale strašně nebezpečné, hlavně pokud si budou vymýšlet dvanáctileté, čtrnáctileté dívky o sexuálním zneužívání od otce, dnes je všechno i sexualita začíná dřív a také není výjimkou, že slečny v tomto věku mají starší přítele a pokud dojde na sex a zjistí se to, dívky v obavě, aby neuškodili svým partnerům nařknou otce ze sexuálního zneužívání, což je velký problém, protože není možnost, jak to zjistit. Rozjede se mechanismus – škola, OSPOD, policie, kriminální policie, psychologové, vždycky se na to přijde, ale ta doba, než na to přiznání dojde je hrozná hlavně pro rodinu. Ony se skoro vždy přiznají, protože je na ně vyvíjen tlak všech okolností, který nevydrží a přiznají se, že si vše vymyslely, ale dopad na rodinu a na otce je hrozný. Kolikrát se stalo, že otec, ačkoli nevinný, skončil v cele předběžného zadržení a čekal co bude dál.

Další případ, kdy si dítě přibarvovalo situaci byl takový, že tatínek chodil se svým malým synem do kostela zapalovat svíčku za maminku. Na otázku, proč to dělá odpověděl, aby maminka už umřela, protože je na něj zlá a bije ho. Na další otázku, jak ho bije, už neuměl odpovědět. Tady je vidět psychická manipulace od otce.“

Jak se takovýto nezletilý chová ve společnosti svých vrstevníků? Jsou spíše zamlklí, odtažití, nebo naopak agresivní?

„Obojí. Je o individuální. Často jsou zamlklí, mají problém navazovat společenské vztahy, styky s ostatními, ale pokud se dostanou do stresové situace, uchýlí se opět k tomu, co znají nejlépe, tedy k agresi a násilí.

Měli jsme tady klučíka, který byl pořád zamlklý. Hrál fotbal a při fotbale, když do něj někdo například strčil, tak on se rozběhl a jednu mu praštil a zlomil mu nos. Dostal se do jakési situace, ve které se cítil nebezpečně, utlačeně, tak použil to, co znal, tedy agresi a fyzické napadení.“

Mají takto postižené osoby se v budoucnosti, dospělosti, rodičům za jejich špatný přístup mstít?

„Ano, často přeruší veškeré vazby, nevidají se. Máme tady několik případů, kdy se děti rodičům mstí za to, že je v dětství týrali tím, že je vykořisťují, chtějí peníze, protože často

nepracují, napadají je fyzicky, promyšleně na ně působí psychicky, manipulují s nimi, chtějí přepsat majetek. Snaží se vykompenzovat si rány z mládí alespoň na majetku. Často se i stává, že se rodiče rozejdou, postupem času a možná i věkem uklidní, uvědomí si své jednání a chování v minulosti, a snaží se dětem sami „omluvit“ a pomoci jim v podobě právě toho majetku, který jim dopřávají a tím podporují jejich vykořisťovatelské myšlenky.

Stal se i případ, kdy muž napadl svou starou matku. Později se ale ukázalo, že byl právě matkou celé dětství týrán a tímto se mstil.“

Chovají se týrané osoby v dospělosti násilnický?

„Co se týká toho, když tyto osoby byly v dětství týrány, tak ano. Ale je to z toho důvodu, že je to pro ně přirozené. Když budou tvrdit, že násilí nesnáší, že jsou proti násilí, tak pokud budou zahrnuti do nějaké stresové situace, zareagují tím, co je pro ně nejznámější, násilí. To je časté, ale ještě častější je, že se z nich v budoucnosti stávají oběti. Z mužů se stávají tyraní, z žen oběti a opakuje se celý proces nanovo v další rodině. Pokud se o tom s nimi mluví, zjistí se, že táta mámu a děti taky mlátil a syn dělá své ženě a dětem to samé. Toto je hrozně časté.“

Jaký je nejčastější přístup například v dětství zneužívaného děvčete v budoucnosti ke vztahům, mužům, sexuálním stykům, ke svým dětem?

„Určitě mají. Opět použiji příklad, máme zde paní, o které jsem už mluvila, ta byla v mládí zneužívaná a týraná svým strýcem. Za prvé si vybírá za partnery muže násilníky, protože je to něco, co zná a za druhé, má veliký problém se sexualitou, hlavně nyní, poté co si prošla vztahy s dalšími násilníky. Dnes je ve fázi, kdy je pod dozorem psychologů a navazování dalších vztahů zatím nepřichází v úvahu, kdoví, jestli vůbec někdy. Často je potřeba obětem podávat medikaci a musejí být pod dlouhodobým hloubkovým dohledem a letitou psychoterapií.“

Jaké jsou organizace řešící problematiku trestné činnosti páchané na nezletilých?

„Primárně OSPOD, tady v Českých Budějovicích Krizové centrum, Krizová centra pro dítě a rodinu jsou po celé republice, v Českých Budějovicích dále specializovaná nezisková organizace Tempera, která se zabývá asistovanými styky, Klokánky, pedagogicko-psychologické poradny, dětské psychologové, poradny pro děti a rodinu, program Jihočeská rozvojová, dohlížející a učí rodičovské kompetence, aby právě nedocházelo k týrání nebo zanedbávání dětí. Je toho opravdu hodně, nejlepší jsou pravděpodobně Krizová centra. V Brně je organizace Spondea, psychologická, sociální, právní poradna, což je skvělá organizace, která má jeden velký dům, ve kterém se v každém podlaží nachází veškeré související služby, například krizové centrum pro děti a rodinu, intervenční centrum, program pro práci s násilnou osobou, poradna pro mezilidské vztahy, takže se pracuje s celým rodinným systémem.

Řešení týrání dětí by nemělo být způsobem odebrat dítě a dát ho pryč, ale pokud to jde, snažit se vyřešit základní problém a tím se pokusit rodinu stabilizovat. Samozřejmě pokud jde o případy sexuálního zneužívání nebo případ vážného fyzického týrání, který jsme tu také řešili, dvě děvčátka, která byla fyzicky velmi týrána otcem, matka od muže odejít nechtěla, není jiné řešení než děti odebrat, pokud by se tak nestalo, dnes by mohly být mrtvé, protože týrání bylo opravdu brutální. Přechodně je důležité děti umístit, diagnostické ústavy, zjistit důvody proč se tak děje a zdali je nějaká možnost vyřešit problém, zklidnit situaci. Vše se musí posuzovat velmi individuálně, psychické týrání se dá, v tomto smyslu, řešit poměrně dobře, fyzické do určité míry, nesmí to ale být tak, že mají děti zlámané ruce a tak dále, sexuální vůbec ne. Jsou velké snahy dávat rodiny zpět dohromady, někdy i v případech, kdy to prostě nejde, ale vše je hodně o přístupu dané organizace, do které se dostanete.“

Statistické údaje vybraných trestných činů

Ze statistických údajů Policie České republiky bylo vybráno několik trestných činů v letech 2016 až 2018. Jednotlivé roky jsou zachyceny tabulce na následující straně. Vybrané trestné činy:

- § 142 vražda novorozence matkou,
 - Během uplynulých třech let se vyskytla vražda novorozence matkou pouze 1, trestný čin byl objasněn.
- § 195 opuštění dítěte či svěřené osoby,
 - Bylo evidováno 33 případů, z čehož bylo 24 případů objasněných, z toho vyplývá úspěšnost 72,7 %.
- § 200 únos dítěte a osoby postižené duševní poruchou,
 - V letech 2016 a 2018 došlo shodně k 11 případům, úspěšnost objasněných případů se snížila na polovinu. V roce 2017 byl zaznamenán pokles daného trestného činu, což je pokles o 27 % a snížila se i objasněnost na 25 %.
- § 198 týrání svěřené osoby,
 - Zde se počty pohybují od 163 do 197 nahlášených případů a objasněnost je od 78 do 115 případů.
- § 189 kuplířství,
 - Počet zaznamenaných případů v roce 2017 prudce vstoupil o téměř polovinu případů, v nadcházejícím roce opět o polovinu klesl.
- § 188 soulož mezi příbuznými,
 - Tento trestný čin se téměř nevyskytuje, jedná se o maximálně jednotky případů evidovaných. Objasněnost při trestném činu soulož mezi příbuznými je vysoká.
- § 201 ohrožení výchovy dítěte,
 - V tomto případě je evidován nárůst z 950 nahlášených případů 1.301 ohrožených dětí, celková objasněnost se pohybuje okolo 80 %.
- § 204 podání alkoholu dítěti,
 - Výskyt tohoto trestného činu také vstoupá, nárůst ze 116 na 174, což je vyjádřeno procenty nárůst o 50 %. Objasněnost se celkově pohybuje okolo 60 %.

- § 287 šíření toxikomanie,
 - Oproti předchozím rokům byl zaznamenán velký pokles o více než polovinu evidovaných případů. Objasněnost je 77,4 %.
- § 196 zanedbání povinné výživy.
 - Zde počty evidovaných případů klesají, ačkoli se stále pohybují v tisících, ale objasněnost je takřka 100 %.

Tabulka č. 1

Statistické údaje vybraných trestných činů v letech 2016-2018 v České republice			
paragraf	2016	2017	2018
§ 142 - Nahlášeno	1	0%	0
§ 142 - Objasněno	1	0	0
	100%	0%	0%
§ 195 - Nahlášeno	18	7	8
§ 195 - Objasněno	15	2	7
	83,3%	28,6%	87,5%
§ 200 - Nahlášeno	11	8	11
§ 200 - Objasněno	6	2	3
	54,6%	25%	27,3%
§ 198 - Nahlášeno	168	197	163
§ 198 - Objasněno	98	115	78
	58,3%	58,4%	47,9%
§ 189 - Nahlášeno	36	60	34
§ 189 - Objasněno	27	52	24
	75%	86,7%	70,6%
§ 188 - Nahlášeno	9	4	5
§ 188 - Objasněno	8	3	4
	88,9%	75%	80%
§ 201 - Nahlášeno	950	1086	1301
§ 201 - Objasněno	756	871	1051
	79,6%	80,2%	80,8%
§ 204 - Nahlášeno	116	124	174
§ 204 - Objasněno	72	72	92
	62,1%	58,1%	52,9%
§ 287 - Nahlášeno	48	54	21
§ 287 - Objasněno	38	44	15
	79,2%	81,5%	71,4%
§ 196 - Nahlášeno	10611	8979	8351
§ 196 - Objasněno	10594	8962	8334
	99,8%	99,8%	99,8%

Jelikož praktická část bakalářské práce byla vypracovávána ve spolupráci s pracovníky z Diecézní charity pro Jihočeský kraj, následuje tabulka, s výčtem vybraných trestných činů, zaměřených na Jihočeský kraj.

Tabulka č. 2⁶⁷

Statistické údaje vybraných trestných činů v letech 2016-2018 pro Jihočeský kraj			
paragraf	2016	2017	2018
§ 142 - Nahlášeno	0	0	0
§ 142 - Objasněno	0	0	0
	0%	0%	0%
§ 195 - Nahlášeno	2	0	1
§ 195 - Objasněno	1	0	1
	50%	0,0%	100,0%
§ 200 - Nahlášeno	0	1	0
§ 200 - Objasněno	0	0	0
	0,0%	0%	0,0%
§ 198 - Nahlášeno	11	13	5
§ 198 - Objasněno	10	10	0
	90,9%	76,9%	0%
§ 189 - Nahlášeno	1	11	4
§ 189 - Objasněno	1	11	3
	100%	100%	75%
§ 188 - Nahlášeno	0	1	0
§ 188 - Objasněno	0	1	0
	0%	100%	0%
§ 201 - Nahlášeno	31	43	61
§ 201 - Objasněno	29	35	53
	93,6%	81,4%	86,9%
§ 204 - Nahlášeno	7	5	7
§ 204 - Objasněno	6	4	3
	85,7%	80%	42,9%
§ 287 - Nahlášeno	0	3	0
§ 287 - Objasněno	0	3	0
	0%	100%	0%
§ 196 - Nahlášeno	784	714	688
§ 196 - Objasněno	783	713	684
	99,9%	99,9%	99,4%

⁶⁷Tabulka č. 1 a tabulka č. 2 zpracovány dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

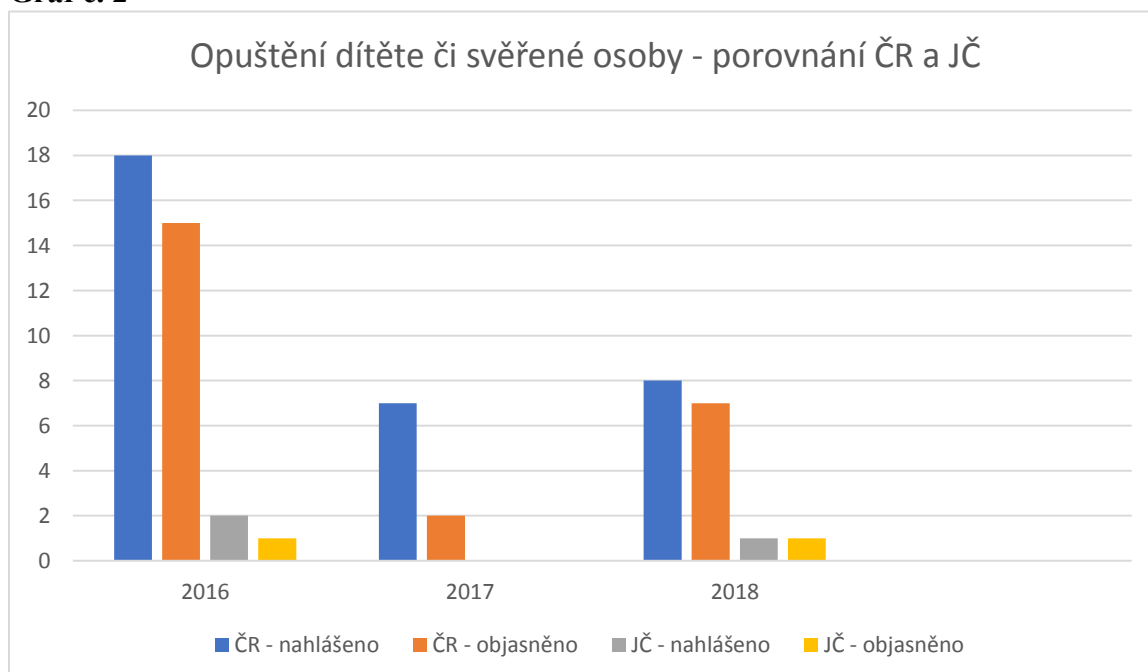
- § 142 vražda novorozeného dítěte matkou,
 - Evidované případy tohoto trestného činu se za dané období v Jihočeském kraji nevyskytly.
- § 195 opuštění dítěte či svěřené osoby,
 - Byly evidovány pouze 3 případy, z toho objasněné byly 2.
- § 200 únos dítěte a osoby postižené duševní poruchou,
 - Během uvedených 3 let byl evidován v Jihočeském kraji pouze 1, ale objasněn nebyl.
- § 198 týrání svěřené osoby,
 - V Jihočeském kraji bylo evidováno 29 případů, z toho bylo 20 objasněných. Tendence vzniku tohoto trestného činu je klesající.
- § 189 kuplířství,
 - Počet zaznamenaných případů v Jihočeském kraji v posledním zaznamenaném roce klesl, úspěšnost objasnění je přes 90 %.
- § 188 soulož mezi příbuznými,
 - Výskyt je minimální, jedná se o jeden případ, který byl objasněn.
- § 201 ohrožení výchovy dítěte,
 - Za 3 roky je evidováno 135 případů, z toho je 117 objasněných, což je 86,7 %.
- § 204 podání alkoholu dítěti,
 - Výskyt tohoto trestného činu v Jihočeském kraji je minimální, evidovaných případů je 19 a vyřešených je 13.
- § 287 šíření toxikomanie,
 - Zde jsou počty minimální, jsou evidovány 3 případy za 3 roky, které jsou vyřešeny.
- § 196 zanedbání povinné výživy.
 - Zde počty stejně jako u celé České republiky klesají a objasněnost je takřka 100 %.

Pro lepší pochopení číselných hodnot uvedených v tabulkách jsou na nadcházejících stránkách uvedeny grafy jednotlivých vybraných trestných činů.

Graf č. 1⁶⁸

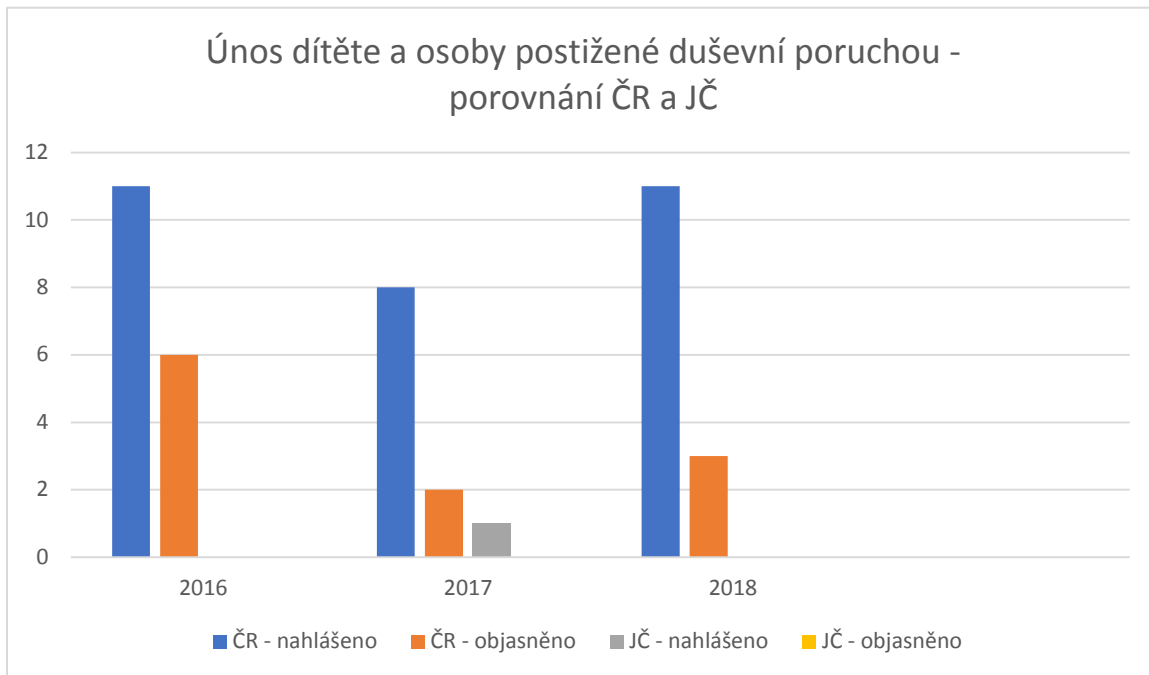
Graf č. 2⁶⁹

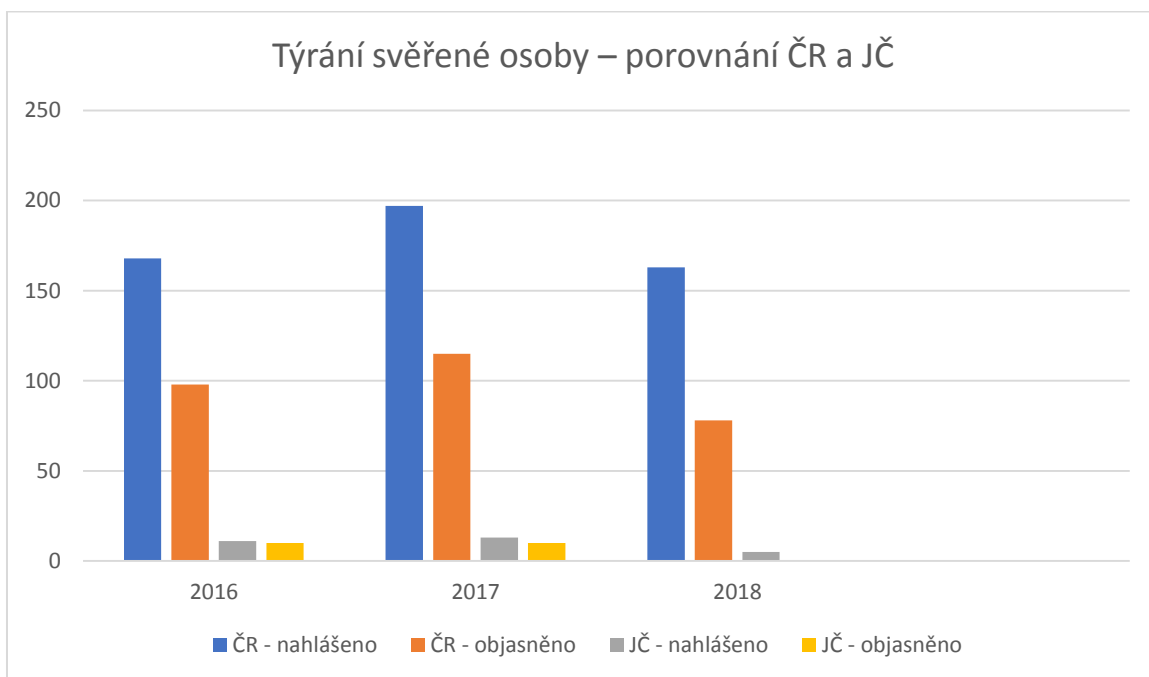
⁶⁸ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

⁶⁹ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Graf č. 3⁷⁰

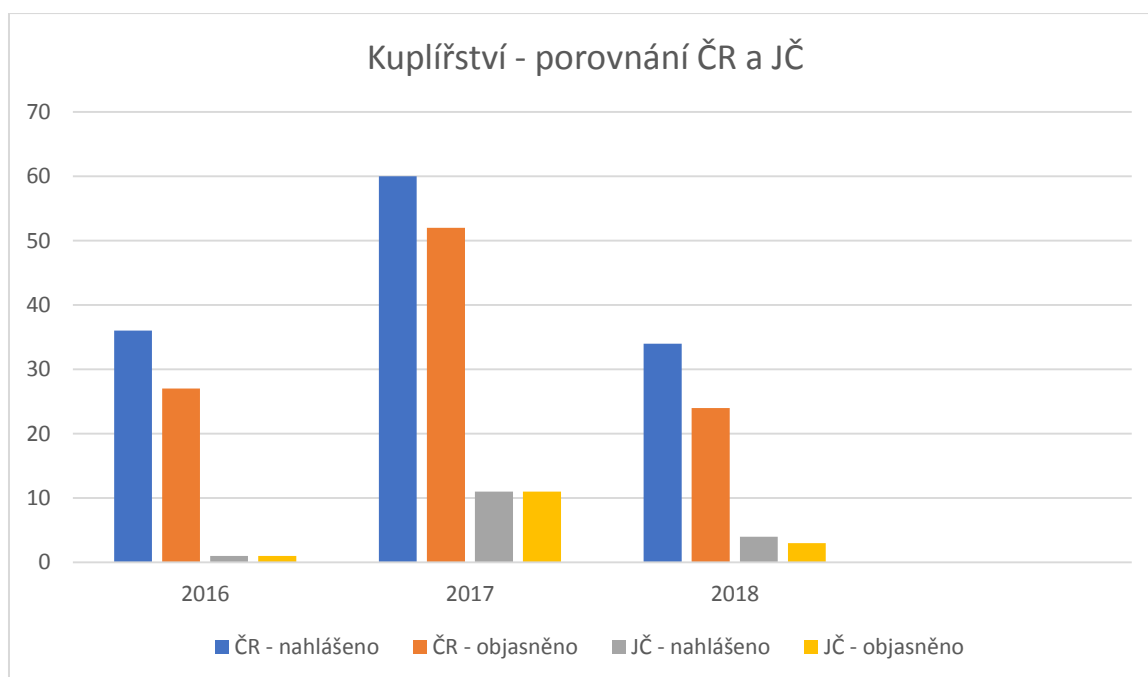
Graf č. 4⁷¹

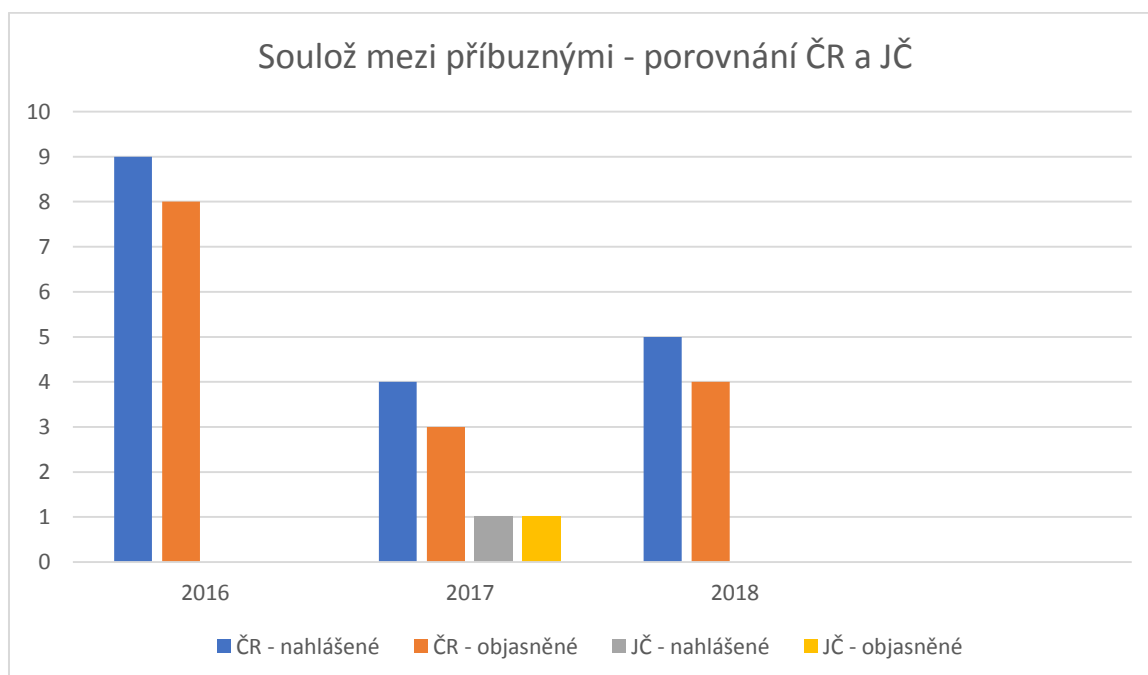
⁷⁰ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

⁷¹ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Graf č. 5⁷²

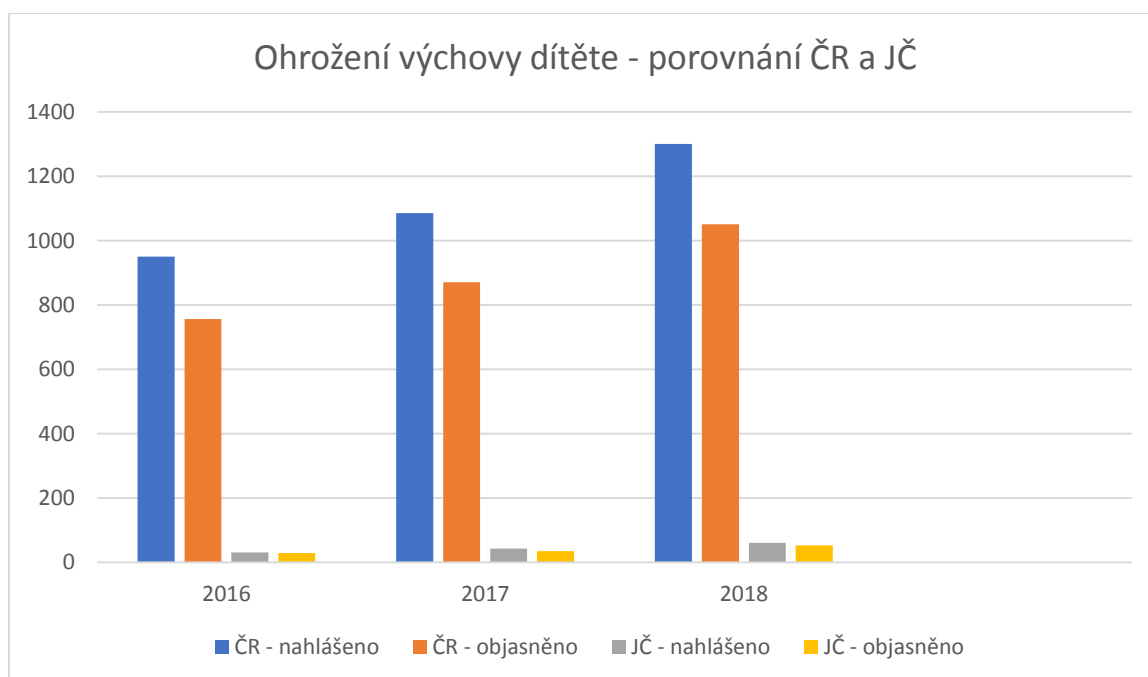
Graf č. 6⁷³

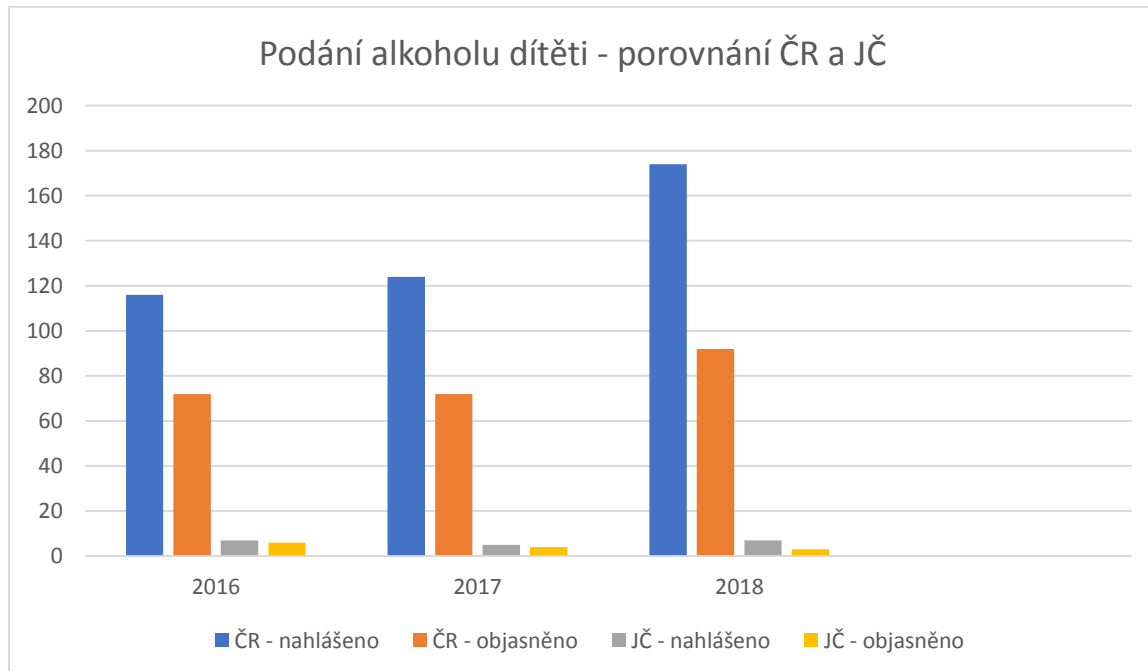
⁷² Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

⁷³ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Graf č. 7⁷⁴

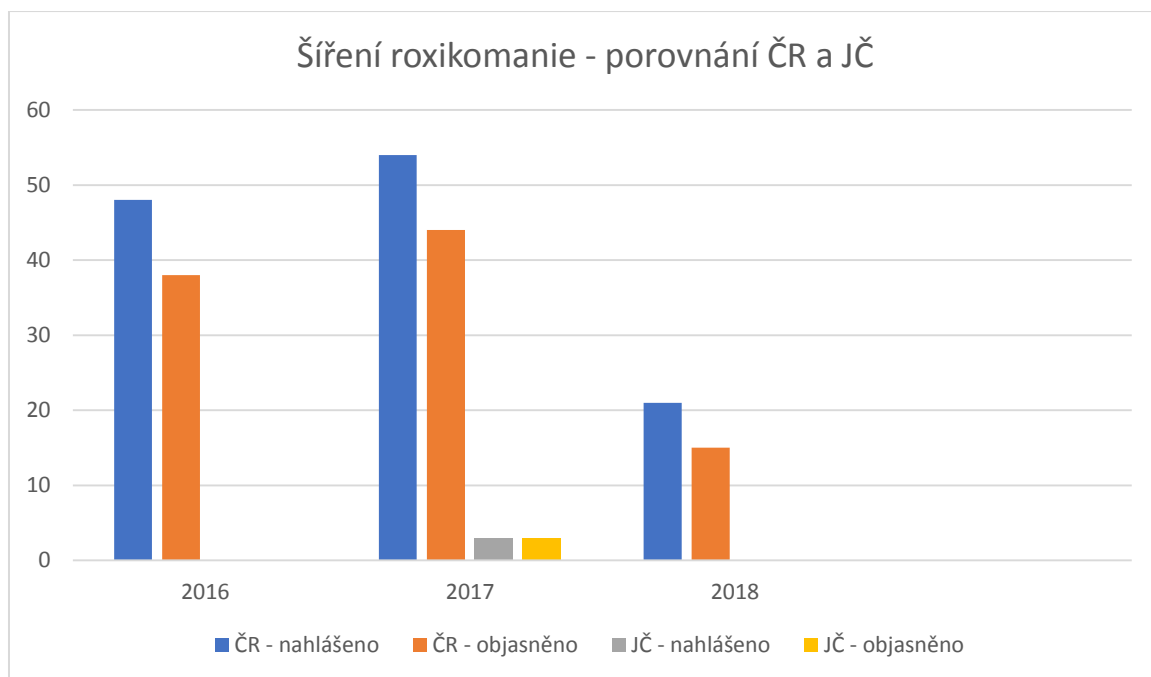
Graf č. 8⁷⁵

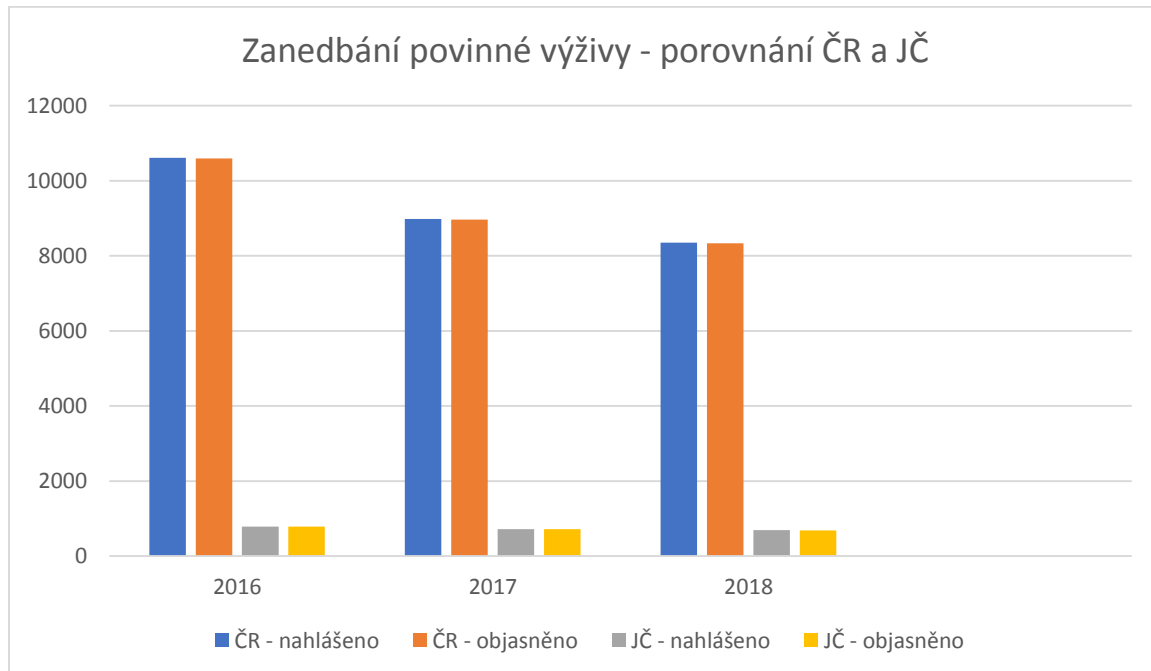
⁷⁴ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

⁷⁵ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Graf č. 9⁷⁶

Graf č. 10⁷⁷

⁷⁶ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

⁷⁷ Zpracováno dle statistiky Policie ČR, [online], [2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Závěr

Stanovené hypotézy, které byly vytvořeny na základě studia odborné literatury, byly díky řízenému rozhovoru s pracovníci vesměs potvrzeny. V první hypotéze, týkající se agresorů, se potvrdili nejčastějšími pachateli muži. Sociální postavení pachatelů nebylo přesněji specifikováno, jelikož se násilí vyskytuje ve všech sociálních skupinách. Mohou se lišit pouze formy násilí typické pro jednotlivé sociální skupiny. Ohrožení nezletilých dětí začíná psychickou formou utlačování již v předškolním věku. Pedagogové a lékaři jsou schopni rozpoznat týrané dítě. Pedagogové, především v případech starších žáků, často zauímají lhostejný postoj z důvodu neosobního přístupu k žákům. O současné době lze mluvit jako o agresivnější, což vyplývá ze současného životního stylu, ale rovněž v minulosti bylo téma trestné činnosti páchané na nezletilých latentní. Chování nezletilých mezi vrstevníky není možné specifikovat, jelikož každý jedinec se projevuje jinak. Budoucnost týraných a zneužívaných dětí je vždy nejistá, v dospělosti se ve stresových situacích zpravidla uchylují k násilnému chování jako k modelu z primární rodiny. Současný systém na ochranu nezletilých prochází neustálými změnami, dochází k navyšování sankcí, ale i k vývoji v mimoprávních subjektech jako jsou neziskové organizace.

Preventivní opatření jsou směřována do školských zařízení, ale i do oblasti dospělých jedinců, ale lze konstatovat neefektivnost přednášek a preventivních programů z důvodu nezajímavosti pro posluchače. Ke zefektivnění preventivních programů by dopomohly besedy s lidmi s autentickými životními příběhy. Výuka prevence by měla začínat již od útlého věku formou hry a zábavy.

Jihočeský kraj se na celkovém počtu z vybraných trestných činů páchaných na nezletilých podílí přibližně 7 %, ale současné tendence jsou zvyšující se. Je potřeba neustálé ostražitosti ke svému okolí a nezavírat oči před možnými problémy a násilím, jelikož je možno spatřovat cykličnost týrání v rodinách a je nutno snižovat počty těchto trestných činů na minima.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci - Vydavatelství, 2000. 170 s. ISBN 80-244-0054-5

DUNOVSKÝ, J. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5

HOLUB, M., NOVÁ, H., HYKLOVÁ SLADKÁ, J. *Zákon o rodině : komentář a předpisy související*. Praha : Linde, 2007. 751 s.

KAISER, G. *Kriminologie: Úvod do základů*. Praha: C.H. Beck, 1994. Beckovy právnické učebnice. 268 s. ISBN 80-7179-002-8

MILFAIT, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech*. Praha: Portál, 2008. 210 s. ISBN 978-80-7367-320-8

NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-831-7

SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). s. 290. ISBN 978-80-7380-389-6.

SVATOŠ, R. *Kriminologie ve světle nového trestního zákoníku*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. 173 s. ISBN 978-80-86708-21-8

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. 156 s. ISBN 80-86131-44-0.

Elektronické zdroje

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (obecná část). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2012, částka 33, Dostupné z WWW: <aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., Trestní zákoník (obecná část). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2009, částka 33, Dostupné z WWW: <aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>.

K trestným činům proti rodině a dětem v novém trestním zákoníku [online]. 2011 [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://pravnicaradce.ihned.cz/c1-50634850-k-trestnym-cinum-proti-rodine-a-detem-v-novem-trestnim-zakoniku>>

Mladistvé pachatele trestá soud mírněji [online]. [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.pravnilinka.cz/mladistve-pachatele-tresta-soud-mirneji>>

Policie ČR, *Kriminalita* [online]. [cit. 2019-14-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>

Sociálně patologické jevy [online]. [cit. 2019-03-11]. Dostupné z WWW: <<https://studijni-svet.cz/socialne-patologicke-jevy>>

Trestní odpovědnost v závislosti na nepřičetnosti [online]. České Budějovice, 2017 [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-v-zavislosti-na-nepricetnost>>

Trestní řízení ve věcech mladistvých [online]. [cit. 2019-14-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>>

ZÁKONY, zakonyprolidi.cz [online]. *Zákony pro lidi 2018* [cit. 2019-03-22]. Dostupné z: <<https://zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>>

Zanedbání povinné výživy a účinná lítost [online]. 2001 [cit. 2019-21-03]. Dostupné z WWW: <<https://www.epravo.cz/top/clanky/zanedbani-povinne-vyzivy-a-ucinna-litost-8811.html>>

Zvláštnosti trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou [online]. 2013 [cit. 2019-14-03].

Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/zvlastnostitrestneho-cinu-vrazdy-novorozeneho-ditete-matkou-15420.html>>.

Legislativní dokumenty

Lexikon - občanské právo. Vyd. 2., rozš. Praha: Sagit, 2001. Lexikony. 512 s. ISBN 80-7208-237-x.

Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. 155 s. ISBN 978-80-7421-120-1.

Zákony II : sborník úplných znění zákonů správního, trestního práva a právní pomoci a souvisejících předpisů platných k 1.1.2017 Český Těšín: Poradce, 2017. 432 s. ISSN 1802-8276.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1	67
Tabulka č. 2	68
Graf č. 1	70
Graf č. 2	70
Graf č. 3	71
Graf č. 4	71
Graf č. 5	72
Graf č. 6	72
Graf č. 7	73
Graf č. 8	73
Graf č. 9	74
Graf č. 10	74

Seznam zkratk

CAN – syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

CSA – syndrom sexuálně zneužívaného dítěte – *Child Sexual Abuse*

CSEC – komerční sexuální zneužívání dětí – *Commercial Sexual Exploitation of Children*

č. – číslo

ČR – Česká republika

ECPAT – *End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking Children for Sexual Purposes*

IDT – setkání interdisciplinárních týmů

JČ – jižní Čechy

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

Sb. – sbírka zákonů

TZk – trestní zákon

tzv. – takzvaný